

Masteruppsats i offentlig förvaltning [VT 2013]

Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet

Astrid Baggeryd

Handledare: Stig Montin

Examinatorer: Lena Lindgren

Elevens skyldighet och skolans rätt

En idékritisk analys av skollagens femte kapitel

Abstract

Titel: Elevens skyldighet och skolans rätt. En idékritisk analys av skollagens femte kapitel.

Skolan är idag ett hett debatterat ämne då den svenska skolan sjunker allt längre och längre ner på de internationella rankingslistorna. Både sittande regering och opposition beskyller varandra för skolans misslyckande. Detta har inneburit att man från statligt håll har tagit sig an skolan inom de ramar som är möjliga. En ny och mer omfattande skollag har tillkommit som är mer detaljstyrd än den tidigare skollagen.

Fokus för denna studie är kapitel fem i den nya skollagen som benämns ”trygghet och studiero” och innehåller paragrafer som reglerar disciplinära åtgärder mot de elever som inte förhåller sig till tryggheten och studieron.

Studien har som syfte att belysa ovan nämnda kapitelns individ- samt samhällssyn och detta görs med hjälp av politisk filosofi. Det valda metodologiska tillvägagångssättet är en idékritisk analys.

Tidigare idékritisk forskning visar att det i skolans studerade styrdokument finns en sammanblandning mellan liberala och komunitära värden vilket kan bidra till att konflikter värdena emellan uppstår.

För att analysera studiens material konstrueras ett analysverktyg utifrån idealtyper baserade på antaganden om liberalism och kommittarism på individ- och samhällsnivå. Detta analysverktyg blir sen den ram igenom vilken skollagens kapitel fem och dess förarbeten studeras.

Studiens resultat visar, i likhet med tidigare forskning, att även skollagens kapitel fem är baserad på liberala samt komunitära värden. Det som dock skiljer skollagens kapitel fem mot de tidigare studerade styrdokumenterna är att det är de utilitaristiska värdena tillsammans med de komunitära som tydligast belyses i studien.

Det är ett nyttomaximerande perspektiv som framträder där de elever som förhåller sig till tryggheten och studieron får stanna kvar i klassrummet medan de elever som inte följer devisen placeras utanför klassrummet för att öka nyttan för dem som är kvar.

Nyckelord: skollag, disciplinära åtgärder, politisk teori, idékritisk analys, idealtyper

Innehållsförteckning

1. Introduktion	4
<i>1.1 Inledning</i>	4
<i>1.2 Problembeskrivning</i>	5
<i>1.3 Studiens disposition</i>	7
<i>1.4 Presentation av studiens dimensioner</i>	7
<i>1.5 Bakgrund</i>	7
2. Tidigare forskning	9
<i>2.1 Skolan utifrån ett idékritiskt perspektiv</i>	9
<i>2.2 Sammanfattning</i>	14
3. Syfte samt forskningsfråga	15
4. Teori	15
<i>4.1 Individens utefter nytta och lycka</i>	16
<i>4.2 Individens utefter rättigheter och skyldigheter</i>	19
<i>4.3 Samhället utefter gemenskap</i>	22
<i>4.4 Kritik av liberalism och kommunitarism – ett maktperspektiv</i>	24
<i>4.5 Sammanfattning</i>	27
5. Metod	28
<i>5.1 Idékritisk analys</i>	28
<i>5.2 Studiens förhållningssätt</i>	29
<i>5.3 Avgränsningar</i>	30
<i>5.4 Materialval</i>	31
<i>5.5 Analysram</i>	32
6. Studiens resultat	35
<i>6.1 Individens i skolan utifrån det liberala perspektivet</i>	35
<i>6.2 Individens i skolan utifrån det komunitära perspektivet</i>	38
<i>6.3 Samhällets roll i skolan utifrån det liberala perspektivet</i>	40
<i>6.4 Samhällets roll i skolan utifrån det komunitära perspektivet</i>	44
<i>6.5 Foucaults kritiska maktperspektiv</i>	46
7. Sammanfattande analys	47
<i>7.1 Resultat av analysram</i>	47
<i>7.2 Utilitarism med inslag av kommunitarism i skollagens kapitel fem</i>	48
<i>7.3 Slutsatser – individen och samhället i skollagens kapitel fem</i>	52
8. Avslutande reflektion	53
<i>8.1 Elevens skyldighet och skolans rätt</i>	54
<i>8.2 Metodologisk invändning</i>	56
<i>8.3 Studiens bidrag samt fortsatt forskning</i>	57
9. Referenslista	58
10. Bilaga	61

1. Introduktion

I den inledande presentationen förankras denna studies ämnesområde som mynnar ut i dess problembeskrivning. Därefter kommer studiens disposition att beskrivas samt uppbyggnaden kring de två dimensioner som präglar undersökningen. Slutligen ges en bakgrund till uppsatsens studieobjekt.

1.1 Inledning

Skolan är en arena som under de senaste åren allt mer hamnat i fokus då svenska elevers skolresultat sjunkit i internationell jämförelse vilket för allmänheten blivit den tydligaste indikatorn på att skolan och samhället står inför dilemman som på något vis måste lösas. Detta har bidragit till att skolan har blivit ett hett ämne på den politiska agendan där nuvarande regering skyller på tidigare regeringars misslyckanden medan oppositionen beskyller nuvarande regering för deras förda skolpolitik. Uttryck som använts för att beskriva skolan är ord som ”flumskola” av den sittande regeringen och motståndssidan har benämnt den förda politiken som ”kravliberalism” med förbud och subventioner som verktyg för att lösa skolpolitiska problem (se referenslista). Vad den förda politiken har inneburit är att man tagit sig an skolan inom de ramar som för staten är möjlig, detta då skolan i dag huvudsakligen är kommunernas ansvar. En ny skollag har drivits igenom och har på flera områden förstärkts och förtydligats, likaså har läroplanerna förstärkts (Wahlström, 2011:39).

I de ovan nämnda internationella undersökningarna har svenska grundskoleelevers resultat sjunkit markant de senaste tolv åren, vilket har presenterats i OECD:s internationella undersökning PISA (*Programme for International Student Assessment*) som jämför alla dess medlemsländer sinsemellan. Det som även visat sig påtagligt i undersökningarna från PISA är att likvärdigheten i svensk skola har försämrats de senaste åren. Enligt rapporten har svenska elevers socioekonomiska status fått en allt större betydelse samt att skillnaden mellan hög- och lågpresterande elever har ökat (Skolverket, 2010). De förklaringsfaktorerna som ges till det allt mer segregerade skolsystemet är kommunaliseringen, bostadssegregationen samt det fria skolvalet (Nilsson, 2011, Skolverket, 2011). Politiska beslut har på detta sätt visat sig påverka prestationerna i den svenska skolan och det är mot denna bakgrund som dagens

politik formas i ett allt tuffare skolklimat och frågan är vad det innebär både för de enskilda eleverna i skolan och för skolan som samhällelig institution.

1.2 Problembeskrivning

Idag är skolan inte längre enbart en nationell angelägenhet utan skall även, som visats ovan, förhålla sig till internationella undersökningar och rankingssystem. Den globaliserade världen har kommit att påverka skolan och fått inflytande över den aktuella skoldebatten både inom den politiska sfären samt i debatter i media. Den internationella sammankopplingen och jämförelsen har bidragit till att nationella staters påverkan på sina egna utbildningssystem har minskat. Skolan betraktas allt mer som ett konkurrensmedel för att stärka en nations ekonomi, vilket har bidragit till att politikerna är måna om att via reformer påverka skolans potential. Skolan har, inte bara i Sverige, under de senaste åren fått genomgå stora förändringar i organisation, uppföljning samt utbildningen i sig (Lilja, 2010:206-207, Wahlström, 2011:35). Här i Sverige har det skett genom skollagsändring, lärarlyft och lärarlegitimation samt större fokus på skolelevens individuella förmåga att påverka sin studiegång. En förklaring ger Wahlström genom att det finns ett samband mellan vårt allt mer globalt präglade skolsystem och tanken på det livslånga lärandet och individens plats i detta system.

”Det finns en stark koppling mellan livslångt lärande och utbildning tolkade i huvudsakligen ekonomiska termer där den lärande ges rollen av att vara en konsument på en marknad” (Wahlström, 2011:40).

Wahlström menar att den ensamma eleven skall ta ansvar för sitt eget lärande och att detta står i kombination med den resultatriktade läraren vars idéer bygger på tanken om det livslånga lärandet som kan kopplas till de allt mer globala strömningarna, kommunikation samt möjligheter till nya lärotillfällen i en värld av förändring (Wahlström, 2011:40). Det är denna marknadssyn som har präglat skolan både vad det gäller individen och dennes rätt att strukturera sin egen utbildning till globaliseringens konkurrensfokus. Undersökningar som den ovan nämnda PISA visar, enligt Sjöberg, att dessa kopplas till självdisciplinering, detta då det på listan alltid kommer finnas vinnare och förlorare. De är slutligen eleverna och lärarna som står till svars för vart de hamnar på rankingslistorna (Sjöberg, 2009:53).

Skolan ställs alltså idag inför en mängd influenser som ger utslag i hur skolan styrs. Globaliseringen har bidragit både med ett mer marknadsinriktat förhållningssätt genom individens eget ansvar samt valmöjligheter men även skapat konkurrens mellan länders skolsystem om vem som presterar bäst på rankingslistorna. På vilket sätt kan dessa strömningar få genomslag i den förda skolpolitiken i Sverige, vilka värden kan detta samhällsklimat tänkas förmedla i skolan både för eleverna och för skolan som institution och hur denna styrs.

En förändring som ovan nämnts är att skolan har introducerats för en ny skollag som är mer detaljerad än den tidigare skollagen som var av en mer målstyrd karaktär. Med den nya skollagen finns ett tydligare krav på kontroll, utvärdering samt juridisk reglering än tidigare. ”Hur verksamheten arbetar med sitt uppdrag, ges ett allt större utrymme” (Wahlström, 2011:39). Ett kapitel i den nya skollagen, som inte tidigare har funnits med, reglerar ordningsregler och disciplinära åtgärder och är ett kapitel som visar ett mer detaljstyrt förhållningssätt än den tidigare mer målstyrda skollagen (SFS 2010:800). Kapitlet som benämns ”Trygghet och studiero” avser åtgärder som rör elever som på olika vis stör i klassrummet och som då kan utvisas ur klassrummet och i förlängningen, om beteendet inte förbättras, avstängas eller förflyttas från skolan.

Vad kan denna typ av lagstiftning säga om vad för syn på samhället och individen som detta styrmedel förmedlar, vilka värden kan belysas i denna lagstiftning. Kan lagstiftningen vara präglad av dagens skolklimat där nationernas skolresultat mäts gentemot varandra och hur kan detta avspeglas i de värden som skolan skall förmedla vad det gäller disciplinära åtgärder.

Denna studie skall försöka ta reda på vad denna lagstiftning kan belysa för samhälls- och individsyn. För att kunna göra detta väljer jag att ta hjälp av politisk teori och filosofi som får agera ”glasögon” igenom vilka skollagen och då specifikt femte kapitlet och dess förarbeten studeras utifrån ett individ- samt samhällsperspektiv. Jag ämnar alltså göra en kritisk analys av kapitel fem i skollagen och detta utifrån individens, elevens rätt och skyldigheter, samt samhällets befogenheter och förhållningssätt till skolan som institution, alltså vilket utrymme en stat bör ha i samhället.

1.3 Studiens disposition

Efter ovan presenterade inledning och problembeskrivning skall den här studien ta sig an skollagen utifrån ett politisk-filosofiskt perspektiv. Först presenteras studiens uppbyggnad kring dimensionerna (1.4), samhälle och individ. Därefter ges en bakgrundsbeskrivning (1.5) till själva skollagen. Sedan presenteras tidigare forskning (2.) som mynnar ut i syfte samt forskningsfråga (3.). Därefter redogörs för det teoretiska ramverk (4.) som studien förhåller sig till utifrån ett liberalt samt komunitärt perspektiv. Foucaults maktperspektiv (4.4) kommer även att presenteras för att lyfta resonemanget kring de idéburna perspektiven, liberalism och kommittarism. Avsnittet därefter motiverar och problematiserar det metodologiska tillvägagångssättet (5.), studiens förhållningssätt (5.2), avgränsningar (5.3) samt undersökningens valda empiriska material (5.4). En analysram presenteras (5.5) som bygger på den teoretiska genomgången och som följs av resultatredovisningen (6.) som sker med hjälp av analysramsstrukturen, resultat varvas alltså med analys. Därefter presenteras en sammanfattande analys (7.) i relation till tidigare forskning, vald teori, samt studiens syfte och forskningsfråga. Studien avslutats med en avslutande reflektion (8.), metodologisk invändning (8.2) samt studiens bidrag och vilka möjliga förutsättningar som finns för fortsatt forskning (8.3).

1.4 Presentation av studiens dimensioner

Motivet till att denna studie först och främst ska bygga på en uppfattning om dimensioner är utifrån intresset att se vad för individ- samt samhällssyn som skollagens femte kapitel kan tänkas belysa. Individ och samhälle är därav studiens två dimensioner. För att finna stöd för dessa dimensioner vänder jag mig till politisk teori och filosofi i vilken synen på individ samt samhälle presenteras (Bergström & Boréus 2005:164). Genom dimensionerna som utgångspunkt skall teorin få belysa olika syn på individ samt samhälle och utifrån dessa antaganden struktureras dimensionerna upp för att framöver granska det empiriska materialet. Varje av de presenterade teoretiska perspektiven kommer därav att avslutas med de antaganden om individ samt samhälle som däri görs, alltså studiens dimensionsstruktur.

1.5 Bakgrund

Eftersom den tidigare gällande skollagen (SFS 1985:1100) började bli till åren önskade man se över lagens struktur och anpassa den mer efter dagens skolsystem

(Regeringen, 2013), detta har medfört att en ny skollag trädde i kraft sommaren 2011. Denna skollag beslutades om året innan som grundades på propositionen 2009/10:165 ”Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet”. Denna proposition föregicks av ytterligare en proposition 2006 (prop. 2006/07:69). Förarbetet till dessa skollagspropositioner kom i SOU 2002:121, ”Skollag för kvalitet och likvärdighet”, som kom till genom att det tillsattes en parlamentarisk kommitté 1999 som fick till uppgift att se över skollagstiftningen (Regeringen, Kommittédirektiv 1999:1999:15). Den nu gällande skollagen, som är ett resultat av ovan nämnda SOU samt propositioner som efter ett antal remissförfarande och ett val emellan nu har trätt i kraft, är en mer omfattande lag än den tidigare skollagen. Den tidigare skollagen (SFS 1985:1100) som reviderats ett antal gånger sen den trädde i kraft 1986 har utarbetats, omformats och utökats. Den nya skollagen omfattar förskola, grundskola, gymnasium och vuxenutbildning. Fristående och kommunala skolor skall förhålla sig till samma lagstiftning. Krav på behöriga lärare samt en tydligare uppdelning mellan ansvarsområden både mellan stat och kommun, kommun och huvudman samt ledare för de olika verksamheterna är några av de förändringar som skett (SFS 2010:800).

Ett av de nya områdena i skollagen rör ovan nämnda kapitel fem, detta kapitel benämns ”Trygghet och studiero” och reglerar ordningsregler samt disciplinära åtgärder. Det är detta avsnitt denna studie skall behandla. Paragraferna i detta kapitel omfattar alla skolformer utom förskolan och bara i undantagsfall förskoleklass. Hänvisning görs till skolans arbetsmiljö och att denna kräver trygghet och studiero. Ordningsregler skall ställas upp på varje skola och beslutas slutligen av rektorn för skolan. Det är rektorer och lärare som har rätt att använda sig av de föreskrivna åtgärderna så som ”utvisning, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål” (SFS 2010:800). Dessa åtgärder skall genomföras i ”rimlig proposition” till syftet och de omständigheter som råder. Dessa bestämmelser har tidigare funnits i förordningar men inte stått inskriven i själva skollagen (Skolverket, 2006). Som förordning är den utfärdad av regering och är underordnad lagstiftning som riksdagen beslutar om. Dessa bestämmelser ingår alltså i den nya skollagen.

2. Tidigare forskning

Den forskning som här presenteras kommer att befinna sig inom en politisk filosofisk granskning av styrdokument för skolan. Detta presenteras i några av artiklarna som behandlar skolan i relation till individualism kontra gemenskap och förhåller sig till den filosofibildning som hanterar olika politiska förhållningssätt. Sist i detta avsnitt sammanfattas forskningen samt avstamp för min studie motiveras.

De begrepp som här nedan kommer presenteras och som även beskrivs mer utförligt i teoriavsnittet är; liberalism – individens fri- och rättigheter, kommittarism – samhällets gemensamma värden samt postmodernism – som kan tolkas som ett kritiskt förhållningssätt mot bestämda värden (Roberts & Sutch, 2007).

2.1 Skolan utifrån ett idékritiskt perspektiv

De tre författare som presenteras här nedan tar alla avstamp i distinktionen individ och samhälle utifrån olika perspektiv med fokus på de dokument som styr skolan.

Ylva Bergström diskuterar i sin artikel, *Föreställningar om en gemenskap*, hur relationen mellan krav på individuell frihet och behovet av gemenskap kan formuleras inom skolan som institution och dess roll som förmedlare av medborgarskap och identitet. Frågan som författaren ställer är ”på vilka grunder skall en demokratisk skolgemenskap vila; på bestämda värden eller överväganden kring värden?” (Bergström, 1999:22). Författaren diskuterar föreställningar om gemenskap i skolan genom att ta sig an utbildningspolitiska dokument (SOU:er) från olika år samt samhällsteoretisk- och politisk filosofi som hanterar medborgarskap. I redogörelsen för de utbildningspolitiska dokumenten, varav den ena är daterad till 1948 och de två andra till 1990 och 1992, beskriver Bergström en begreppslig förskjutning i relationen mellan hur individualism och gemenskap formuleras.

”Den förskjuts från ett perspektiv där det gemensamma är konstitutivt för individen och det individuella och där individen med utgångspunkt i den gemensamma skolan skall förberedas för deltagande i formuleringen av det gemensamma samhället, till ett perspektiv där individen föregår det gemensamma och där individuell valfrihet sätter gränser för det gemensamma.

Deltagande i termer av inflytande över individens egna förhållanden (den egna utbildningen) överskuggar uttryck för deltagande i formuleringar av det gemensamma och allmänna” (Bergström 1999:32).

En annan författare är Ola Sigurdsons som via sin rapport *Det rätta eller det goda? Om liberalism, kommunitarism, postmodernism och demokratisk fostran i Lpo 94* tar sig an läroplanen för skolan från 1994. I denna står det om vilka värden som skall förmedlas – ”människans okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta” (Citat från Lpo 94 i Sigurdson, 1995:3). Dessa värden bygger på kristen tradition samt västerländsk humanism, detta för att fostra individens generositet, tolerans, rättskänsla och ansvarstagande. Kulturarv skall även överföras så som värden, traditioner, kunskaper, språk och detta skall ske från en generation till nästa generation. Könsmönster skall även de motverkas. Sigurdson menar att dessa formuleringar är vaga vad det gäller formuleringarna i läroplanen, vad man menar med västerländsk humanism och kristen etik samt hur dessa skall förmedlas (Ibid. 1995:3ff).

Tanken med Sigurdsons rapport är att med hjälp av ”ett antal samtida moralfilosofiska trender” skall författaren försöka belysa resonemanget kring etik i läroplanen (Sigurdson, 1995:4). Sigurdson motiverar detta utifrån att läroplanen inte är ett för skolan neutralt dokument att styra utifrån. Det står snarare för den rådande politiska ordnings värderingar, kunskaper och vad denna anser vara intressant. Därav vill Sigurdson granska etiken i läroplanen för att se vilka intressen och tolkningar som finns bakom denna etik (Ibid.:4). Det är möjligheten att tolka läroplanen utefter dessa moralfilosofiska trender som är fokus i denna rapport.

Sigurdson belyser läroplanen utifrån tre olika perspektiv och resonerar kring hur detta kan betraktas utifrån ett liberalt, kommunitaristiskt och postmodernt perspektiv med hjälp av politisk filosofiska teorier. Sigurdson anser att läroplanen är problematisk utifrån alla dessa perspektiv och ser tendenser till ett liberalkommunitaristiskt förhållningssätt, att dokumenten både förespråkar individuella fri- och rättigheter samt mer gemensamma värden som solidaritet och jämlikhet. Det är liberala värden som själva läroplanen lyfter fram (Sigurdson, 1995:83). Dock framträder den

kommunitaristiska andan genom uppgiften att fostra eleverna till ansvarstagande demokratiska medborgare, det är mer än att bara lära ut ett antal moraliska principer. Skolan skall även föra vidare ett kulturarv som bygger på ”svensk liberalism” och det är här som Sigurdson sluter sig till ett liberalkommunitaristiskt förhållningssätt. Utifrån det postmodernistiska perspektivet, med Foucault i spetsen, kan detta kulturarv kritiserats då detta arv utgår från vår svenska identitet och vad det för med sig (Ibid.:90ff). Sigurdson menar att det för skolan kan uppstå problem vad det gäller vårt allt mer mångkulturella samhälle när skolan både skall förmedla en kulturell identitet samt fostra till en öppenhet gentemot andra genom sin demokratiska grund. ”Om Lpo 94 vill förespråka en slags ”liberal kommunitarism” grundad i den svenska nationalstatens kulturarv måste vi dock ställa oss tveksamma till detta” (Ibid.:92). Med detta påstående menar Sigurdson att nationalstaten inte är naturgivet utan en konstruktion. Han vill förtydliga att detta krockar med värderingarna så som solidaritet, jämlikhet och respekt. Med formuleringen i början av läroplanen ”vårt samhälles gemensamma värderingar” tolkar Sigurdson som att det handlar om Sverige som samhälle och de värderingar som här presenteras är de individualistiska förhållningssätten (Ibid.:94). Med detta menar alltså Sigurdson att han anser att det är problematiskt att förhålla sig till en viss nationell identitet då detta automatiskt utesluter andra kulturella grupper och i princip kräver assimilation. Med tanke på ett allt mer mångkulturellt samhälle frågar sig författaren om denna nationella identitet fortfarande bör ha så stor betydelse. Sigurdson menar vidare att det liberala förhållningssättet med individens rätt som främsta ståndpunkt kan krocka med kommunitarismens syn på solidaritet. När individens rätt sätts i första rummet kan detta bidra till att man missar sådana förhållanden som har att göra med strukturer i samhället, sexism, rasism eller klasskillnader. Sigurdson hävdar att om det var större fokus på solidaritet kanske dessa strukturer skulle tydliggöras när man inte enbart lägger fokus på individen (Ibid.:95). Författaren menar inte att det i det praktiska inte genomsyras av tanken om solidaritet men exemplifierar denna tanke utifrån resonemanget kring ”svensk identitet” och formuleringarna i läroplanen.

Bergström (1999) tar sig, likt Sigurdson, an samhällsteori och politisk filosofi för att försöka formulera individuell frihet och gemenskap utifrån medborgarskap i skolan som institution vad det gäller utbildning och demokrati. Utgångspunkten för författarens resonemang sker i ett perspektiv som utgår från deltagande och

gemenskap vad det gäller medborgarskap. Vad författaren konstaterar i sitt resonemang utifrån hennes teoretiska utgångspunkt är att det fria samhället inte kommer ur individualisering utan snarare ur en deltagardemokrati.

”Eftersom vi måste hänvisa till intersubjektiv mening för att förstå ett moraliskt och politiskt språk eller de sociala fenomenen och eftersom våra mänskliga förmågor utvecklas i dialog med andra så är inte samhället bara ett instrument för individers förverkligande av livsplaner” (Bergström, 1999:42-43).

Detta resonemang om deltagande överensstämmer med de tankegångar som Sigurdsson har om att det är gemensamma värden som har betydelse och att sätta individen i centrum kan krocka med de värden som skolan förmedlar och ska förverkliga.

Bergström (1999) sammanfattar sin analys genom att tillskriva sociala handlingar att vara av betydande för vår individuella identitet och samhällets institutioner. Skolan är alltså, enligt författaren, en ”social handlingssfär”, detta då uppfattningar om samhälle och identitet kommuniceras och reproduceras inom skolan som institution (s. 44). Pluralitet är alltså av vikt inom skolan där dialogen står i centrum för att utforma det gemensamma utan att enbart lägga ihop individers röster. Dock skall det även, ur detta, kunna formuleras en politisk identitet där man även kan dra gränser för vad som är accepterat. Utifrån resonemanget kring den ”svenska identiteten” sluter sig Sigurdson till att detta formar skolan på ett ”liberal kommunitaristiskt” vis, syftet blir då, enligt författaren, en typ av dygdetik (Sigurdson, 1995:95). Sigurdson motiverar sin studie och användandet av moralfilosofi genom att;

”erbjuda konceptuella verktyg för att fundera kring de praktiska problemen, genom att det hjälper oss att tydligare se dem och sätta ord på dem” (Sigurdson, 1995:99).

Det slutgiltiga problemet hävdar Sigurdson är pluralismen i dagens samhälle, ett samhälle som präglas av mångkulturalism. Denna utveckling anser författaren är önskvärd men kräver av oss att vi ska reflektera kring vad möten mellan olika kulturer

innebär. Det skall inte krävas att alla skall vara lika utan att man bör acceptera att vara annorlunda och verktyg bör finnas att överbrygga dessa skillnader.

En författare som även har använt sig av styrdokument för skolan i sin studie är Hanna Kjellgren i antologin *Skolan som politisk organisation*. Kjellgren studerar dock inte själva texten i styrdokumentet för skolan utan tar avstamp i den värdegrund som läroplanen för skolan från 1994 fastställer. Värdegrunden består av ett antal värden som skolan skall förmedla och som vilar på en demokratisk grund, dessa är solidaritet, jämställdhet och människors lika värde. Dock visar författaren att värdegrunden och dess inbyggda värden kan stå i konflikt med varandra. Specifikt lyfts konflikten mellan de individualistiska och de kollektivistiska värdena fram.

”En fråga handlar om ifall det är förenligt med en liberal demokrati att förespråka vissa värden över andra och vilka dessa värden i så fall är. (...). En andra fråga handlar om hur en demokratisyn som lyfter upp värden som jämlikhet mellan grupper och andra specifika mål förhåller sig till en demokratisyn där individers rättigheter står i centrum” (Kjellgren, 2012:122).

Dessa konflikter i värdegrundsarbetet är inte bara ett ämne för politikerna utan är i allra högsta grad en verklighet för skolan. På detta vis tar sig Kjellgren an rektorer och lärare i svenska och SO som studieobjekt då dessa bör, enligt författaren, ha en någorlunda samsyn vad det gäller de styrdokument som förmedlar värdegrundsuppdraget. För att Kjellgren skall kunna undersöka sin fråga gör hon en uppdelning av värdegrunden i individualistiska värden och kollektivistiska värden, en indelning görs också av de kollektivistiska värdena i traditionella/övriga samt gruppdemokratiska värden (Ibid.:126).

Undersökningens resultat visar till en början att alla de värden som finns med i värdegrunden präglar, enligt lärare och rektorer, deras arbete. De liberala värdena visade sig vara de som enligt de tillfrågade lärarna och rektorerna präglade deras arbete i störst utsträckning. De gruppdemokratiska värdena är de som hamnar näst högst på skalan, de som innefattar solidaritet, jämställdhet och kulturell mångfald. De värden som minst präglar skolverksamheterna enligt lärarna och rektorerna var de traditionella värdena så som kristen tradition och gemensamt kulturarv.

Nästa fråga som ställdes till lärarna och rektorerna var om hur ofta de uppfattade konflikter kring värdena i läroplanerna. Resultatet visar att de är just de värdena som präglar verksamheten mest som också är de som hamnar i konflikt i klassrummen och skolan. Ett sådant värde är att respektera varandra som individer, de traditionella värdena ger minst upphov till konflikt. Lärarna anser att det är större konflikt kring värdena än rektorerna och detta sluter sig Kjellgren till har att göra med att lärarna i större utsträckningen befinner sig i klassrummen. Slutsatsen för Kjellgren är att det snarare har med lärarna att göra beroende på vilka värden som premieras. De som benämnde sig själva mer till höger på den politiska vänster-höger skalan ansåg sig vara mer för de traditionella värdena medan de lärarna som ansåg sig mer åt vänster på skalan förespråkade de gruppdemokratiska värdena så som jämställdhet och solidaritet. Även deras intresse eller professionella inriktning vad det gäller värdegrundsfrågor påverkade samt deras ålder. Det verkar alltså finnas en gedigen samsyn vad det gäller värdegrundsfrågor inom skolan med vissa faktorer som påverkar prioriteten av värdena (Kjellgren, 2012).

2.2 Sammanfattning

Ovan genomgång av tidigare forskning kring individ- och samhällssyn utifrån politisk teori visar att det uppstår konflikter i skolans värld mellan de liberala och de gemensamma, kommunitaristiska värdena. Att premiera individuella värden över gemensamma värden som solidaritet, jämlikhet och så vidare tenderar att krocka i de dokument för skolan som undersöks. Kjellgrens artikel visar att denna problematik inte enbart presenteras i de dokument som styr skolan utan har även en verklighetsförankring i det dagliga skolarbetet för vilken betydelse styrdokumentet får i det praktiska arbetet.

Utifrån ovanstående presentation skall denna studie undersöka individ- och samhällssynen i dagens skollag, femte kapitlet, för att se hur dessa perspektiv belyses utifrån politisk teori. Precis som Sigurdson önskar denna studie agera som ett verktyg för att belysa möjliga strukturer i skollagens femte kapitel men önskar även bredda kunskapen kring skolans styrdokument genom att ta sig an skollagen. Studien blir på detta vis av en teoritestande karaktär med en deduktiv ansats och bygger på tolkning av skollagen och dess förarbeten.

3. Syfte samt forskningsfråga

Utifrån ovan beskrivna intresse av att studera vilken typ av samhälls- och individsyn som dagens förda skolpolitik belyser. Samt tidigare forsknings idékritiska analys som presenterar en sammanblandning av både liberala och kommunitära idéer i tidigare studerade styrdokument för skolan, skall härmed den nya skollagen och dess femte kapitel belysas. Syftet är alltså att med hjälp av politisk teori och dess antaganden om individens rätt och samhällets skyldighet, studera femte kapitel i skollagen.

- Hur gestaltas liberalism och kommunitarism utifrån individens rätt och samhällets skyldighet i dagens skollags femte kapitel, är dessa perspektivs antaganden sammanlänkade eller enskilt representerade?

4. Teori

Som ovan nämnts och för att förtydliga syftet med studien ämnar jag göra en kritisk analys av femte kapitlet i skollagen och detta utifrån individens, elevens rätt och skyldigheter, samt statens och samhällets befogenheter och förhållningssätt till skolan som institution. För att genomföra denna analys tar jag hjälp av politisk filosofi/teori som utgår från vad individen har för rätt och vilket utrymme en stat bör ha i ett samhälle. De perspektiv som här nedan kommer presenteras utgår från liberalt samt kommunitärt tänkande och kommer sträcka sig från ett individuellt perspektiv till ett samhällsligt perspektiv. För att balansera eller också kritisera dessa ovan nämnda förhållningssätt till individen och samhället, liberalism och kommunitarism, skall även Michael Foucault och det postmodernistiska perspektiv som han representerar presenteras i slutet av teoriavsnittet.

Utifrån denna teoretiska genomgång skall antaganden ställas upp från de ovan nämnda teoretiska perspektiven. Dessa antaganden skall både förhålla sig till en individuell nivå och en samhällslig nivå och skall ligga till grund för analysen utifrån tanken om dimensioner, som ovan presenterats. Med dessa antaganden ges möjligheten att konstruera ett analysverktyg utifrån dimensionerna för att studera det valda materialet, skollagens femte kapitel. Alla antaganden kursiveras i den teoretiska genomgången.

4.1 Individen utefter lycka och nytta

Liberalismen består av flera olika inriktningar och den inriktning som först ska presenteras är utilitarismen. Den fras som starkast har förknippats med utilitarismen är *största möjliga lycka till största möjliga antal*. I detta uttalande vägs *nytta* in som ”måttet” på lycka, den handling som innebär att flest antas gynnas. För att livet blir så bra som möjligt för så många som möjligt motiveras den handling som är till fördel för dem som på vågen väger tyngst. Det är så man enligt utilitarismen bedömer rätt och fel. Den mänskliga lyckan är utgångspunkten för moral, lag och politik vilket innebär att *samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt*. Det är på detta vis som nyttan kommer in, det är den som bedömer lyckan. Jeremy Bentham är grundaren till utilitarismen och han menar att nyttan är det som motiverar människan, genom att söka efter njutning och undvika smärta så är det förklaringen till människans begär och handlingar.

”...eftersom moralen måste erkänna att nyttan är det mänskliga handlandets enda målsättning, betraktar nyttan som den enda möjliga måttstocken för rätt och fel: nyttan, hävdar (Bentham), ”är den enda riktiga grunden för handlandet” (citerad i Roberts & Sutch 2007:189).

Nyttan skall, enligt Bentham, ligga till grund för både individuella samt statliga handlingar, där samhället ses som summan av individer. Var och en skall räknas som en och inte som mer än en. Ingen utesluts då alla kan uppleva njutning och smärta (Bentham (1982) refererad i Roberts & Sutch 2007:192). Will Kymlicka anser att det är just denna grundsyn, att alla människor upplever njutning och smärta som gör utilitarismen tilldragande, den förhåller sig inte till någon högre makt eller specifik själslig uppfattning för att motivera sin utgångspunkt, utan välfärd och nytta gäller alla samhällsmedlemmar (Kymlicka, 1995:18).

Bentham talar om tendenser när man skall förhålla sig till vad som ger mest lycka. Handlingssättet väljs genom att överväga alternativen och se vilket alternativ som ger mest njutning, det är detta som skall väljas. Genom detta val kommer handlandet att innebära goda tendenser på den valda individens intressen. Skulle å andra sidan smärtan vara övervägande skulle tendensen vara dålig. I en beslutssituation innebär detta att man skall överväga alla handlingars fördelar och nackdelar innan beslut

fattas. Benthams utgångspunkt har ett matematiskt förhållningssätt genom att man först skall tillämpa detta system på alla individers intressen som ingår i den grupp man skall besluta om och sen summera dessa individer och se ifall det är de bra eller dåliga tendenserna som överväger och ur detta besluta om handling.

”Denna beräkningsprocess, som slår ihop olika intressen, gör det möjligt att bedöma den faktiska situationen. Alla situationer kan bedömas med hänvisning till måttstocken för nytto-maximering” (Bentham, (1982) refererad i Roberts & Sutch 2007:192).

Det goda skall, enligt Bentham, eftersträvas i så stor utsträckning som möjligt genom att utföra den *rätta handlingen*. Roberts och Sutch (2007) menar att man på detta vis kan se utilitarismen som någon typ av konsekventialism då man baserar sin handling på en i förväg definierad bra situation som är grunden till vilken handling som är moraliskt riktig och rätt och handlingen bedöms efter vilken konsekvens den kan ha utifrån den tänkta definitionen (s. 192). För att förstå moralen i det konsekventialistiska tänkandet så bygger det på uppfattningen om det goda och att det är ur denna uppfattning som man gör moraliskt rätt eller fel. På detta vis står det goda över det rätta då det är det goda som man eftersträvar. Bentham förhåller sig i sin argumentation till lagen och att denna bör förhålla sig till nyttoprincipen, att öka den totala lyckan i samhället bör vara syftet med lagstiftandet (Ibid.:193). Lagarna skall alltså, enligt Bentham och utilitarismen, vara avskräckande. Rädslan för bestraffningar är berättigad utifrån resonemanget att den minskade nytta som rädslan innebär uppvägs mot den nytta som avhållsamhet från ”dåliga” handlingar medför.

”Varje lag måste rättfärdigas genom en tydlig hänvisning till den allmänna välfärden och straffet för lagbrott måste vara precis så hårt som är nödvändigt för att det ska ha en avskräckande effekt” (Ibid.:193).

Denna konsekventialism är, enligt Kymlicka, utilitarismens andra tilltalande drag att det är av vikt att överväga vilket utfall, konsekvens, ett visst beslut kommer få, om det kommer bidra till något gott.

”Men utilitarismen är inte bara ännu en uppsättning regler, ännu en mängd påbud och förbud. Utilitarismen tillhandahåller ett kriterium för att pröva att sådana regler fyller en vettig funktion” (Kymlicka 1995:18 - 19).

Bentham inser dock att det kan vara problematiskt att i varje moraliskt övervägande se till den handling som ger mest nytta. Detta innebär att två typer av utilitarism skapas, *handlingsutilitarism* som beskrivits ovan och *regelutilitarism*. Regelutilitarismen kan alltså ses som en förlängning av handlingsutilitarismen. Att skapa regler som allmänheten följer genererar antagligen större nytta än inga regler. Reglerna i sig skapas för att inte varje individ skall behöva förhålla sig till alla moraliska dilemman, genom regler maximeras nyttan *indirekt*. Dock skall alla regler skapas utifrån nyttoprincipen (Bentham (1982) refererad i Roberts & Sutch 2007:194-195).

Vidare bearbetar Kymlicka utilitarismens tanke om nyttomaximering. Enligt utilitarismen är den rätta handlingen den som maximerar nyttan. Alla kommer inte att bli tillfredställda om deras uppfattningar inte stämmer överens med den totala nyttomaximeringen, alltså de flestas upplevelse av det goda, lyckan. Dock är det de som är fler som utmanövrerar de som är färre och då får dessa stå åt sidan. Mängd lycka väger tyngst oavsett vems. Kymlicka menar själv att detta sett att se till konsekventialismen av handling och vem som berättigas nytta inte är tilltalande. Han anser att utilitarismen ger en allt för förenklad bild. Två uppdelningar finns inom utilitarismen, som nämnts ovan, om vilka som skall förhålla sig till de utilitaristiska principerna. Den ena är den moraliska utilitarismen som innefattar att alla är förpliktigade att förhålla sig till principerna. Den andra uppfattningen är den politiska utilitarismen som innefattar de samhälliga institutionerna som skall förhålla sig till de utilitaristiska principerna. Två förhållanden ställs upp i relation till de utilitaristiska principerna, den ena den *direkta* utilitarismen där den handlande utför en ”medveten utilitaristisk kalkyl” och detta görs genom att försöka bedöma vilka effekter ett visst handlande kan få. Den *indirekta* utilitarismen innebär att den enskildes handlingar sker i en beslutsprocess där maximeringen av lyckan är mer indirekt via åtföljanden av regler eller vanor (Kymlicka 1995:28).

Utilitarismen kritiseras av Robert Nozick för tron på att individen enbart söker efter lycka, han menar att det kan finnas andra värden i livet som har mer betydelse än enbart lyckan (Ibid:27).

Sammanfattande teoretiska antaganden från ovan presenterade perspektiv – liberalism:

- Nyttan ligger till grund för individens handlande (Bentham).
- Samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt (Bentham).
- Största möjliga lycka till största möjliga antal (Bentham).

4.2 Individen utefter rättigheter och skyldigheter

Från fokus på lycka och nytta presenteras här betydelsen av rättigheter och skyldigheter. Enligt John Rawls är *rättvisa skällighet* vilket innebär att viktiga sociala, politiska och ekonomiska institutioner *inte får göra någon godtycklig skillnad mellan människor*. Dessa institutioner menar Rawls ingår i samhällets grundläggande struktur och det är dessa som definierar vad människan har för rättigheter och skyldigheter och som påverkar vad människan får för livsutsikter. Rättvisans främsta föremål är grundstrukturen eftersom effekterna av denna grundstruktur som finns från början är så markanta. Ett samhälles rättvisa kan bedömas utifrån hur de grundläggande rättigheterna samt skyldigheterna är fördelade (Rawls, 2008:28-29 & Rawls (1999) refererad i Roberts & Sutch 2007:225). För Rawls är *rättvisan det som skall vara det främsta fokuset för de samhälleliga institutionerna*. Detta medför att Rawls anser att ett samhälle som följer dessa rättvisepprinciper både i regler och respekt från invånarna är ett välordnat samhälle.

För att förklara sina rättvisepprinciper beskriver Rawls tanken om ”en slöja av okunnighet”. Med detta menar han att rättvisepprinciperna bör byggas utifrån att människan inte på förhand vet om sina fördelar respektive nackdelar, sina sociala och fysiska förhållanden. Stark eller intelligent, föds in i goda sociala förhållanden eller inte. Ingen ska kunna utforma principer som gynnar sin egen utgångspunkt, alltså om människan valde utan att veta om sin position i samhällshierarkin. Genom denna princip kan samhällets primära nyttigheter fördelas. Primära nyttigheter är sådana som alla rationella människor antas vilja ha, det är sådant som rättigheter, friheter och

möjligheter, inkomst och förmögenhet samt de sociala grunderna för självrespekt. (Rawls, 2008:79-89, 475ff & Rawls (1999) refererad i Roberts & Sutch 2007:228).

”Grundstrukturen är effektivt inrättad när det inte finns något sätt att ändra denna fördelning så att utsikterna förbättras för somliga utan att det försämras för några andra” (Rawls, 2008:85)

Rawls ställer upp två principer. Den första principen bygger på att ”alla skall ha samma rätt till det mest omfattande system av grundläggande friheter som är förenligt med att alla har ett liknade frihetssystem”. Den andra principen innebär att ”sociala och ekonomiska ojämlikheter ska ordnas så att de är både (a) till största möjliga fördel för de minst gynnade (differensprincipen) och (b) knutna till ämbeten och befattningar som står öppna för alla under förhållanden som ger alla skäligt jämgoda möjligheter” (Rawls (1999) refererad i Roberts & Sutch 2007:228-229 & Rawls 2008:71ff). Poängen med den andra principen och den då så kallade differensprincipen, är att det skall ligga i allas intresse att utjämna ojämlikheter och då med särskild utgångspunkt i de som har det sämst ställt.

”Kärnan i rättvisa som skällighet är påståendet att samhället är rättvist bara då ingen gynnas eller missgynnas av resultatet i de naturliga eller sociala lotterierna, när ingen behandlas oskäligt på grund av faktorer som är godtyckliga ur moralisk synvinkel. ”De uttrycker vad som blir resultatet när man bortser från de sidor av den sociala världen som ur moralisk synvinkel ter sig godtycklig” (Rawls (1999) refererad i Roberts & Sutch. 2007:231).

Rawls principer bygger på ett samhälle där de som har det sämst ställt dock har det så bra som möjligt, allt för att göra utgångsläget så jämnt som möjligt för alla människor och att ingen skall få fördelar på grund av fysisk eller social ”tur” när det kommer till vart man är född och hur man är skapad (Ibid.:2007).

Rawls kritiserade utilitaristerna för deras syn på rättvisa och att det innebar att några missgynnades utöver majoritetens upplevelse av det goda livet. Denna kritik av utilitarismen delar även Robert Nozick med Rawls samt dennes uppfattning om individen. Nozick anser dock, till skillnad från Rawls, att staten bör ha så liten

inblandning som möjligt. Han argumenterar för *den minimala staten* som har som enda uppgift att *värna människans rättigheter*. Om rättigheterna kränks innebär detta orättvisa. På detta vis menar Nozick att fattigdom och ojämlikhet i sig inte behöver innebära orättvisa utan Nozick anser däremot att en omfördelning för att begränsa fattigdom skulle vara orättvis.

Nozick anser att rättviseteorier ofta bygger på mönster, åt var och en efter behov, att bara de sämst ställda skall vid en fördelning få det bättre (se Rawls). Detta innebär att man ser på resurser som något som inte tillhör någon och på detta vis kan fördelas direkt. Dock menar Nozick att varor har en historisk betingning, de följer en människa och människor (Nozick (2001) refererad i Roberts & Sutch 2007:235ff). I Nozicks kända verk *Anarki, stat och utopi* beskriver han hur individer har rättigheter och i dessa ingår liv, frihet och egendom och alla har dem i lika stor utsträckning och skall även respektera dem i lika stor utsträckning.

”Den minimala staten behandlar oss som okränkbara individer, som inte får utnyttjas av andra på vissa sätt som medel eller redskap eller instrument eller resurser” (Nozick, 2008:494).

De rättigheter som Nozick beskriver kan ses som negativa rättigheter, detta då det handlar om att inte lägga sig i, exempelvis rätten att inte dödas. Detta leder till tanken om den minimala staten och att det enda denna bör befatta sig med är att skydda människor från sådant som kränker deras rättigheter så som våld, stöld, bedrägeri och kontraktsbrott men inget mer. En mer omfattande stat kommer, enligt Nozick, kränka människans rättigheter och dennes individuella frihet (Nozick, 2008:493-494 & Nozick (2001) refererad i Roberts & Sutch 2007:236-237).

Sammanfattande teoretiska antaganden från ovan presenterade perspektiv – liberalism:

- Individen skall enbart gynnas om den har det sämst ställt (Rawls).
- Staten får inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner (Rawls).
- Statens enda uppgift är att värna människan rättigheter, den minimala staten (Nozick).

4.3 Samhället utefter gemenskap

De politiska teoretiker som presenterats ovan har i sina resonemang hela tiden förhållit sig och lagt fokus på individen. Michael Walzer däremot frångår denna individfokusering och inför en mer kommunitaristisk uppfattning om människan. Han menar att *människor bara kan förstå sig själva som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner*. Det är sammanlänkandet mellan personer som är av betydelse för Walzer och inte att människor existerar enbart åtskilda från varandra. Det är nätverket mellan människor som präglar ens förståelse av sig själv inte ett enskilt abstrakt tänkande. Rättvisa kanske inte ens kan förstås utanför ett socialt sammanhang utan det är språket och meningen som formar oss socialt.

”Meningen är inneboende i och beroende av föreställningar, traditioner och sedvänjor i mänskliga samhällen” (Walzer (1993) refererad i Roberts & Sutch, 2007:242).

Ett exempel är rätt och fel som kan skilja sig åt mellan olika samhällen och har då en socialt betingad innebörd i sitt specifika sammanhang. Så för Walzer är snarare frågan, vad rättvisa är här och nu än som Rawls och Nozick som frågar vad rättvisa är. Rättvisa är enligt Walzer beroende av sociala uppfattningar (Walzer (1993) refererad i Roberts & Sutch, 2007:241ff).

Denna uppfattning ansluter sig även Nozick till senare i sin forskning. Efter att tidigare haft en individualistisk utgångspunkt i sin grundläggande liberala uppfattning, att allt ska förhålla sig till individen och dennes rätt kom hans senare arbeten att omfatta betydelsen av *gemensamma värden* som Nozick ansåg borde vara *ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning* (Nozick, (1989) refererad i Malnes & Midgaard, 2006:273). Motiveringen till varför Nozick ändrade sin utgångspunkt var för att han ansåg att hans tidigare förhållningssätt med individen i fokus inte tog hänsyn till mänskligt övervägande och deras gemensamma aktiviteter inom ett system. Staten bör göra mer än enbart förhålla sig till att skydda individers rättigheter, den bör även ha en, som han kallar det, *expressiv funktion*. Med detta uttryck menar Nozick att *staten bör ”påminna människor om vad som är det viktigaste för dem”* (Ibid:274). Staten skall alltså bekräfta människors sociala och historiska identitet. Vidare menar Nozick att *det en individ gör inte enbart har betydelse för individen*

själv utan påverkar även andra. Det är majoritetens uppfattning som bör styra, dock bör majoriteten ”ge efter för minoriteten eftersom social samhörighet på tvärs mot meningsskiljaktigheter ger skäl att tillåta några att distansera sig från statlig verksamhet som strider mot deras värderingar” (Ibid:275). Detta bör dock byggas på en moralisk grund.

Kommunitarismen förespråkar inte, som liberalismen, en neutral stat, politiken skall föras utifrån direktivet ”det gemensamma bästa”. Detta gemensamma bästa bygger på en uppfattning om vad som är det goda livet och vad som på så vis kan reglera samhällets ”livsstil” (Kymlicka, 1995:208-209). Människors preferenser är för den kommunitära staten inte av vikt, utan en måttstock görs utefter vilka preferenser som samhället skall förhålla sig till. Neutralitetskrav är i denna typ av stat inte relevant utan staten har tvärtom företräde i dess uppfattning om hur livet bör levas som sträcker sig utöver individens uppfattning. Samhällets gemensamma livsstil och vad staten anser vara värdefullt är det som människor skall sträva efter och staten skall motverka sådant som inte stämmer överrens med uppfattningen om den gemensamma livsstilen. Den kommunitaristiska staten kan alltså ses som perfektionistisk, att den förespråkar en bestämd livsstil och dessa utgår från hur väl de stämmer överrens med samhällets rådande sedvänjor (Ibid:209).

Kommunitaristerna har invändningar mot liberalernas uppfattning om självbestämmande och neutralitet samt relationen dem emellan. För liberalerna är människan fri att kunna ifrågasätta rådande sociala sedvänjor och får lov att avsäga sig dessa ifall detta inte är något som tilltalar dem. Människan är alltså inte bunden att acceptera någon särskild gemenskap. Kommunitaristernas invändning mot denna uppfattning är att vi som människor inte så enkelt kan dra oss undan sociala sedvänjor. Våra sociala roller och relationer har betydelse i hur vi utformar våra liv. ”Följaktligen respekterar staten vårt självbestämmande, inte genom att göra det möjligt för oss att ta ett steg tillbaka från våra sociala roller, utan genom att möjliggöra ett djupare inträngande i – och en djupare förståelse av – dem” (Kymlicka, 1995:210). Det är denna uppfattning som politik för det gemensamma bästa bygger på.

De argument som kommunitaristerna invänder mot den liberala synen på jaget är att det är tomt, att den strider mot vår självuppfattning och bortser från våra gemensamma seder som vi omfattas av (Kymlicka, 1995:210). Med tomhet menar Charles Taylor att om man utelämnar allt inflytande så omfattar människan ingen karaktär och har på detta vis inga avsikter samt ser inget värde i en handling. Taylor menar att en verklig frihet är ”situerad” och att en tomhet uppstår om man avsäger sig denna förståelse. Dock anser Kymlicka att Taylor missuppfattat liberalerna på denna punkt då de inte är friheten i sig som har det högsta värdet utan friheten att forma sina egna projekt och uppgifter.

”Ingen ifrågasätter att det vi främst värdesätter måste vara olika projekt – på denna punkt finns ingen motsättning mellan liberalen och kommunitaristen. Den verkliga oenigheten handlar inte om huruvida vi behöver sådana projekt; den handlar om hur vi förvärvar dem och tar ställning till dess värde”
(Kymlicka, 1995:213).

För att nyansera invändningen om tomhet refererar istället Kymlicka till Michael Sandel som menar att jaget inte är primärt i relation till målsättningarna som liberalerna anser, utan att jaget konstrueras av målsättningarna och dessa målsättningar upptäckas i ett socialt sammanhang (Ibid:214).

Sammanfattande teoretiska antaganden från ovan presenterade perspektiv – kommunitarism:

- Individens förstår sig själv som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner (Walzer).
- En individs handlingar påverkar även andra individer (Nozick).
- Gemensamma värden bör vara ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning samt att staten bör påminna människor om vad som är det viktigaste för dem (Nozick).

4.4 Kritik av liberalism och kommunitarism – ett maktperspektiv

Filosofen Michel Foucault var kritisk både mot liberalism och kommunitarism, detta då han utgick ifrån ett postmodernistiskt perspektiv där han ansåg att båda dessa förhållningssätt är en dold form av disciplinering (Sigurdson, 1995). Foucault

kritiserar idéer och legitimitet som bygger på tanken om ”det sunda förnuftet” och sådana uppfattningar som tillskrivs människans natur. Han menar att varje historisk epok bygger på en makt-kunskapsregim som i sig producerar olika sanningar. Sannigen står alltså på detta vis aldrig utanför makten. Som exempel kan den individuella friheten, som liberalismen värnar om, ses som en produkt av politisk styrning och inte en självklarhet att alla individer har en naturlig frihet (Hindess, 1995:71 i Hultqvist & Peterson). Därav är Foucaults syn på makt av intresse.

Foucault (1982) utformar i sin artikel *The Subject of Power* olika utgångspunkter som speglar den antiauktoritära kampen mot etablissemanget. För det första anser Foucault att denna kamp är något som sker överallt inte specifikt avgränsat till en plats, dock kan det ta sig olika uttryck i olika länder. Exempel som han ger av makt är mäns makt över kvinnor, föräldrar över barn, medicin över människan, psykiatri över mentalsjuka, laglydiga över kriminella samt administrativa system över på vilket sätt människan skall leva. För det andra är det kampen mot maktens effekter som är i fokus. Kampen anser Foucault sker på individnivå mot det uttryck av makt som individen möter i sin vardag. Den kamp som individen utkämpar medför att denne tvingas frångå det som gör henne unik, detta då det egna uttrycket motverkas genom olika maktinstanser då dessa kräver att individen anpassar sig efter ett förväntat beteende och system.

”On the other hand, they attack everything which separates the individual, breaks his links with others, splits up community life, forces the individual back on himself, and ties him to his own identity in a constraining way. These struggles are not exactly for or against the ”individual” but rather they are struggles against the ”government of individualization” (Foucault, 1982:781).

Dessa individer står i opposition mot den effekt av makten som är länkad till uttryck så som kunskap, kompetens och kvalifikation. Foucault menar att detta är en kamp mot privilegiet av kunskap. För Foucault är det inte utpekandet av en viss typ av maktstruktur så som grupper, klasser och så vidare som är av intresse utan snarare vilken teknik som en form av makt synliggör. Han menar att makten tillhör vardagen och är något som individen skall förhålla sig till och i vilken denna formas som subjekt. Detta görs genom att individen kategoriseras, märks av sin egen

individualitet, sammankopplar denne till sin egen identitet, samt deklarerar en sanning enligt lag som individen måste erkänna och som andra tillkänner denne (Foucault, 1982).

”There are two meanings of the word ”subject”: subject to someone else by control and dependence; and tied to his own identity by a conscience or self-knowledge. Both meanings suggest a form of power which subjugates and makes subject to” (Foucault, 1982:781).

Det som Foucault anser utmärker vår tid är statssystemet som vuxit fram under de senare århundradena och att dess makt både består av individualisering samt en totalitär hållning. Dessa två utgångspunkter menar Foucault inte är en helt enkel kombination för att styra, detta eftersom den totalitära hållningen härstammar från ett historiskt styre där uppgiften var att leda folket till dess befrielse i det kommande livet utifrån religiösa förhållanden. Dagens styre bygger snarare på tanken om allas välbefinnande, skydd och säkerhet. Foucault menar att denna process har skapats utifrån tanken på individens väl och ve och genomsyrar idag alla politiska institutioner – familjen, arbetet, utbildning, medicin samt psykiatri. Kombinationen anses av Foucault på detta vis både vara av en individualiserad karaktär men även en totalitär sådan, dock på andra grunder (Ibid:782-785).

”The conclusion would be that the political, ethical, social, philosophical problem of our days is not to try to liberate the individual from the state and from the type of individualization which is linked to the state. We have to promote new forms of subjectivity through the refusal of this kind of individuality which has been imposed on us for several centuries” (Foucault, 1982:785).

Foucault menar alltså att makt enbart existerar genom att en handling utförs, makten kan aldrig vara latent utan skapas och omformas som utövad makt. Makt är även starkt förbundet med kunskap och det är relationen mellan makt och kunskap bland människor som intresserar Foucault, alltså står relationerna mellan makt och kunskap i centrum. ”Det finns hos Foucault inget maktförhållande utan att ett därmed sammanhängande vetande skapas” (Nilsson, 2008:85). Makten är i en ständig

förändring, den är dynamisk vilket medför att maktförhållanden kan förändras, de är inte konstanta.

4.5 Sammanfattning

Ovan har det teoretiska ramverk som studien skall förhålla sig till presenterats och kokats ner till grundläggande antaganden om individ och samhälle utifrån liberalism och kommunitarism. Foucaults postmodernistiska maktperspektiv har även det presenterats för att ge ett kritiskt förhållningssätt till liberalism och kommunitarism och hur olika förhållningssätt gentemot individ och samhälle kan problematiseras utifrån ett maktperspektiv.

5. Metod

Här nedan kommer studiens metodologiska utgångspunkt att motiveras, studiens förhållningssätt kommer problematiseras samt avgränsningar och material beskrivas. Slutligen presenteras den analysram som kommer agera som studiens verktyg, alltså igenom vilka "glasögon" som materialet studeras utifrån.

5.1 Idékritisk analys

Då syftet med denna studie är att studera politiska dokument, så som lagtext, propositioner samt statliga offentliga utredningar läggs fokus på textanalys som metod. Denna metodologiska fora karaktäriseras av många olika typer av textanalyser och inte minst diskursanalyser. Med hjälp av belägg från både Esaiasson et. al (2007) samt Bergström och Boréus (2005) motiveras nedan valda textanalytiska metod.

I studien ämnar jag genomföra en idékritisk analys även kallad idé- och ideologianalys. En sådan analys görs när man är intresserad av att lyfta fram "sammälliga konflikter som återspeglas i en given text" (Esaiasson et al. 2007:239). Med hjälp av texten skall en förståelse ges för hur saker och ting förhåller sig i samhället, texten får förklara vilka faktiska principer som styr samhället. Bergström och Boréus lyfter specifikt fram utbildningspolitisk forskning som aktuell vad det gäller kritisk ideologianalys och tar som exempel den dolda läroplanen. Den dolda läroplanen visar på hur "verkligheten" ser ut i relation till de uppställda mål- och styrdokumenterna som finns för skolan och beskriver hur deras innehåll konkritiseras i klassrummet. Ett exempel är att läroplanen säger att eleven skall förhålla sig kritisk men i själva klassrummet är det följsamheten som är lämpligast. Ideologin ställs på detta vis mot beskrivningar av verkligheten. Maktperspektivet är i denna typ av textanalys, som kritisk ideologianalys innebär, mer framträdande än i många andra textanalyser. Villkoren för den enskilda människan eller samverkan mellan människor är ofta fokus utifrån ett maktperspektiv. Det som blir av intresse att studera är ett samhälle eller olika aktörer inom samhället och dess självbild, detta görs "genom att ställa sådana ideologiska uttryck under prövning" (Bergström & Boréus 2005:176 & 157-158 & Esaiasson et al. 2007:239). För denna studie är det skollagen som samhällsaktör som ställs under ideologisk prövning med hjälp av politisk teori och filosofi samt Foucaults maktperspektiv.

Möjligheten hade även varit att genomföra en klassisk diskursanalys då en sådan även är strukturerad kring maktbegreppet, hur man talar om och vilken kunskap som är accepterad inom skollagskontexten och dess förarbeten. Det är dock språket som står i centrum och hur sociala relationer formuleras där inom (Bergström & Boréus, 2005:305ff). Dock är denna studies fokus vilken typ av individ samt samhällssyn som skollagens femte kapitel kan belysa och därav ämnar denna studie ta sig an en idékritisk analys och inte studera språket explicit utan hur olika idéer och värden är representerade inom de studerade dokumenten.

För att finna en struktur och ett metodiskt tillvägagångssätt för denna studie presenterar Bergström och Boréus (2005) ett alternativt tillvägagångssätt för en kritisk ideologianalys. Denna struktur, eller snarare analysinstrument, innefattar mer allmänt hållna dimensioner, dessa dimensioner har stöd i ideologiforskning och politisk filosofi. Dimensioner anpassas efter det material som skall studeras, dessa dimensioner bör dock motiveras varför just de anses vara av vikt för denna analys och på så vis får utgöra analysramen. Dimensionerna presenterades i studiens inledande fas, avsnitt 1.4, för att tidigt beskriva studiens utformning och perspektiv samt motivera dess medverkan. En idéanalys innebär alltså att "...ideologin består av en synlig del, den manifesta ytan, och en underliggande latent del. Ideologianalysen kan därför beskrivas som en verksamhet där det osynliga görs synligt" (Bergström & Boréus 2005:167 & 164-166). Denna studie önskar därmed synliggöra de idéer och värden som är representerade i skollagens femte kapitel.

5.2 Studiens förhållningssätt

Validitet för en textanalytisk metod, och som för många andra metoder, handlar om att precisera sin teoretiska utgångspunkt, konstruera operationella indikatorer.

"Att uppnå god validitet – det vill säga att ha god överensstämmelse mellan teoretiska definitioner och operationella indikatorer och att mäta det vi påstår att vi mäter – är avgörande för våra förutsättningar att erbjuda trovärdiga slutsatser om verkligheten" (Esaiasson et al. 2007:61).

Detta resonemang om validitet innebär för just den här studien att en tydlighet måste visas kring hur den teoretiska ramen används för att studera det empiriska materialet.

De operationella indikatorerna kräver för studien att de stämmer väl överrens mellan teori och analysverktyg för att rimliga slutsatser skall kunna dras. För denna studie innebär de operationella indikatorerna att teorierna som presenteras för varje perspektiv, liberalism och kommunitarism, utmynnar i ett antal antaganden på individ- samt samhällsnivå. Dessa antaganden struktureras sedan efter en analysram som förhåller sig till de två olika teoretiska perspektiven, liberalism och kommunitarism, samt dimensionerna individ och samhälle. För att uppnå trovärdighet med en kvalitativ studie som hanterar textanalys är reliabilitetsfrågan viktig. I textanalytiska sammanhang innebär det att vara noggrann i alla delar av undersökningen, att tydligt förmedla på vilket sätt man har tolkat det material som presenteras (Bergström & Boréus 2005:35). Analysramen får i denna studie agera som "glasögon" för att visa på hur det undersökta materialet tolkats.

Gilje och Grimen (2007) beskriver en utgångspunkt som är viktig när man tar sig an tolkning, detta benämner de som metodologisk tolerans. I denna ingår att acceptera att både man själv men även andra som tolkar ett material har olika förståelse av det som skall tolkas. Författarna menar att man skall förhålla sig ödmjuk till att den tolkning som man själv anser vara den korrekta kan för någon annan tolkas på ett annat vis. Genom att vara öppen för andras tolkningar kan man få utlopp för de icke medvetna delarna av ens egen förståelse (s. 200-201). För denna studie innebär förda resonemang att jag som hanterar materialet bör förhålla mig kritiskt till min egen förståelse av de tolkningar som görs och motivera dessa utifrån olika perspektiv. Min tolkning kommer alltid kunna utsättas för granskning och andra förståelseperspektiv. Redogörelsen för tolkning bör därför vara utförlig och väl motiverad utifrån det teoretiska ramverk som ställts upp och presenteras i analysramen.

5.3 Avgränsningar

Denna studie avgränsas först och främst genom själva studieobjektet som bara blir en del av den nya skollagen, det femte kapitlet. Utifrån önskan att belysa kapitlets syn på individen och samhället valdes teori som berör sådana aspekter på ett grundläggande plan – politisk filosofi och teori. Detta fick även motivera avsnittet som berör tidigare forskning då avgränsningen här gjordes till tidigare studier som har tagit hjälp av politisk filosofi och teori samt hanterar lagstiftning och styrdokument som berör skolan. Mycket har skrivits om skolans som politisk institution och även med

koppling till läroplan och liknade dokument dock har jag för denna studie valt att se vad tidigare idékritiska analyser har bidragit med för kunskap. Det som har visat sig vara svårt att finna är studier som hanterar skollagen explicit utan det är läroplanen som är representerad i en större utsträckning. Detta kan bero på att läroplanerna i sig är mer värdeladdad och uttömmande rent innehållsmässigt än skollagen, särskilt i relation till tidigare skollag. En sökning efter studier om den nya skollagen ger enbart uppslag från studentuppsatser vilket möjligen kan förklaras utifrån att lagen ganska nyligen trädde ikraft.

Teorin som valdes för att studera skollagskapitlet avgränsades i den mån att det förhåller sig till modern politisk filosofi och teori. Jeremy Bentham undantaget då han levde på 1700-talet, dock anses hans tankar ligga till grund för den moderna politiska filosofin och är lika aktuella idag som förr. Det är även utilitarismen som Rawls och Nozick utgår ifrån i sina resonemang (Roberts & Sutch, 2007:188). Denna begränsning gjordes utifrån att det är dagens skollag som skall studeras och att det därav är aktuellt att studera de idéer om individ och samhälle som präglar dagens skolsituation i vårt samhälle. Den litteratur som är representerad i teoriavsnittet är både original men även bearbetningar som gjorts av de ovan presenterade teoretiska utgångspunkterna. Bearbetningarna har fått komplettera originaltexten då det ur dessa bearbetningar är lättare att se strukturen utifrån synen på individ och samhälle. Många mer sammanfattande beskrivningar av politisk filosofi och teori har dessa dimensioner som en utgångspunkt (Kymlicka, 1995, Roberts & Sutch, 2007 samt Malnes & Midgaard, 2006).

5.4 Materialval

Det material som valts för studiens undersökning är själva lagkapitlet i sig samt de förarbeten som gjorts innan lagen trädde i kraft. Detta är två propositioner både från 2006 och 2009 samt Statens offentliga utredning (SOU) från 2002 och det kommittédirektiv som initierade lagändringen. Utskottsbetänkanden har valts bort då dessa innehåller korta stycken om förslagen och om dessa ges bifall eller inte, inget material som är möjligt att studera genom en mer tolkande textanalys. Materialet har sökts i två juridiska databaser, Infotorg och Zeteo, som presenterat de offentliga tryck som behandlar Skollagen (SFS 2010:800). Eftersom fokus för denna uppsats är femte kapitlet i skollagen har enbart de ärendena behandlats som berör hanteringen av

disciplinära åtgärder, annat material angående förändringen av skollagen har valts bort.

I själva materialet har avgränsningar gjorts genom att inte behandla de remissvar som tillkom vid utformandet av lagen. Denna avgränsning gjordes då fokus för den här studien är skollagen och vad denna och dess förarbeten kan belysa för individ- samt samhällssyn. Remissvaren har bearbetats av de förarbeten som föregått lagen och regeringens överväganden har sammanfattats utifrån dessa remissvar (prop. 2006 & 2009). Att presentera varje enskild instans som har fått uttala sig och deras olika både bifallande men även avvikande åsikter hade tagit allt för mycket plats i anspråk. Intresset för denna studie är den skollag som slutligen röstades igenom och det är denna lag som idag har betydelse för skolans uppdrag. Remissvaren har beaktats när lagen presenterades. De mindre avgränsningar som gjordes under genomgången var att friskolornas enskilda bearbetning av disciplinära åtgärder inte togs med då denna i mångt och mycket hade liknande formuleringar som dem som gäller för den kommunala skolan. De paragrafer i lagtexten som inte fått lika stort fokus i genomgången av materialet är dem som berör dokumentation då dessa paragrafer inte direkt belyser individ samt samhällssynen utan snarare har att göra med förfaranden av ärenden vad det rör disciplinära åtgärder.

5.5 Analysram

När man önskar göra en idéanalys finns två typer av analysverktyg presenterade i Bergström och Boréus (2005), det ena är idealtyper och det andra är dimensioner. Då problembeskrivning samt syftet med denna studie baseras på ett dimensionsförfarande utifrån perspektiven individ och samhälle så är det ena alternativet för att genomföra en idéanalys redan utstakat. Dock ämnar jag även använda mig av ett analysverktyg där de ovan introducerade antagandena får en tydligare ram utifrån de presenterade dimensionerna, detta innebär att studien även kommer använda sig av en idealtypskonstruktion.

”Genom att jämföra det verkliga samhällsfenomen som intresserar oss med en renodlad idealtyp kan kännetecknande drag hos det verkliga samhällsfenomenet fångas in” (Esaiasson et. al, 2009:159).

På så vis kan man undersöka i vilken utsträckning den verklighet som observeras stämmer överens med det ”typiserade abstraktionen”. Bergström och Boréus (2005) menar att när man använder sig av idealtyper som ett analysverktyg kan man se denna idealtypsstruktur som ett ”raster att lägga över en text” (s. 159). Att använda sig av idealtyper som ett raster kan hjälpa till att sortera in det empiriska materialet inom de olika idealtypskategorierna men även utesluta och redogöra för det material som inte passar in i analysverktyget. Esaiasson et. al (2009) visar att man med hjälp av polära idealtypsanalyser, när två motsatspoler ställs upp, som i denna studie liberalism och kommunitarism, underlättar för att se vart på en linje det samhällsfenomen som studeras kan tänkas hamna (s. 160).

Bergström och Boréus (2005) beskriver olika varianter av idealtyper för idéanalyser och vad det innebär för resultatredovisningen. Om idealtypen är konstruerad efter ett tätt raster med många indelningar och kategorier ökar tolkningsproblematiken då detta görs utefter en snäv ram och möjligheten att tolkningarna skiljs åt ökar mellan dem som tar sig an materialet. Är analysverktyget som idealtyperna innefattar av en lösare karaktär och uppbyggda av dimensioner tenderar tolkningen att vara av en mer hermeneutisk tradition, tolkningsbar (s. 173-174).

Ett analysinstrument har konstruerats utifrån den teoretiska genomgången av det liberala samt de kommunitära perspektiven som ovan presenterats. I slutet av varje presentation har teorins och perspektivens huvudteser vad det gäller individ och samhälle kokats ner till några antaganden utifrån ovan nämnda dimensionsstruktur. Dessa argument sätts nu in i en analysram och struktureras utefter *liberalism* och *kommunitarism* samt dimensionerna *individ* och *samhälle*.

Då den analysram som presenteras nedan består av fyra kategorier vari de antaganden om samhälle och individ som liberalismen och kommunitarismen ställt upp presenteras så tenderar denna analysram vara av en, som Bergström och Boréus beskriver det, lösare karaktär. Detta ger därav mer utrymme för tolkning än om ramen hade bestått av flera kategorier att förhålla sig till. Då denna studie har en tolkande ansats, utifrån de uppsatta dimensionerna, så är en ”lösare” karaktär av analysram att föredra.

Den analysram som presenteras här nedan kommer att agera som det raster, ”glasögon”, med vilka jag studerar min text. Detta innebär konkret att materialet kategoriseras utefter de kategorier som analysramen presenterar, citat från materialet kopplas samman med de olika kategorierna och dess antaganden. Där det finns en tveksamhet placeras citatet antingen utanför ramen eller förhåller sig till mer än en kategori av dem nedan presenterade. Se medföljande bilaga för hur materialet har tolkats och kategoriserats. När resultatredovisningen väl presenteras så kommer de citat som tas med följa dokumentens rangordning, från lagtext till SOU, och/eller representera flera liknade citat. Lagtexten ges i denna undersökning företräde framför propositioner och den Statliga offentliga utredningen. De senare dokumenten får hjälpa till att motivera, beskriva eller förstärka de citat som står med i kapitel fem i skollagen.

Analysram

	Liberalism	Kommunitarism
Individ	<ul style="list-style-type: none"> Nytan ligger till grund för individens handlande (Bentham). Individen skall enbart gynnas om den har det sämst ställt (Rawls). 	<ul style="list-style-type: none"> Individen förstår sig själv som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner (Walzer). En individs handlingar påverkar även andra individer (Nozick).
Samhälle	<ul style="list-style-type: none"> Samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt (Bentham). Största möjliga lycka till största möjliga antal (Bentham). Staten får inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner (Rawls). Statens enda uppgift är att värna människans rättigheter, den minimala staten (Nozick). 	<ul style="list-style-type: none"> Gemensamma värden bör vara ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning samt att staten bör påminna människor om vad som är det viktigaste för dem.

6. Studiens resultat

Resultatet nedan kommer presenteras utifrån den analysram som ställts upp och som bygger på den teoretiska ramen för undersökningen. Detta innebär att presentationen följer de antaganden som finns i respektive kategori i analysramen med början i det liberala förhållningssättet till individen och avslutas med det kommunitära förhållningssättet till samhället. Resultatredovisning och analys utifrån teorin kommer därav ske omväxlande i detta avsnitt, det rena resultatarbetet kommer medfölja i en bilaga som utgår från den konstruerade analysramen.

Det huvudsakliga empiriska fokuset ligger på själva skollagen och därefter presenteras förarbetarna och på vilket sätt lagen därigenom motiveras. Lagen har alltså företräde men förarbetarna förstärker dess resonemang.

6.1 Individen i skolan utifrån det liberala perspektivet

- Nyttan ligger till grund för individens handlande (Bentham).

I skollagen presenteras de åtgärder som kan verkställas gentemot en elev eller de elever som stör tryggheten och studieron som ska präglade skolmiljön. Detta innebär att en lärare får;

”visa ut en elev från undervisningslokalen för högst återstoden av ett undervisningspass, om 1. Eleven stör undervisningen eller på annat sätt uppträder olämpligt, och 2. Eleven inte har ändrat sitt uppförande efter uppmaning från läraren” (SFS 2010:800, kap. 5, 7§).

Motiven som ställs upp till varför lagen införs är studier som visat att skolan har problem vad det gäller dess studiemiljö och att lärare samt rektorer önskar få möjligheter till åtgärder för att komma tillrätta med akuta problem. ”...kränkningar, skadegörelse och bristande studiero är vanligt förekommande och medför att elever och lärare inte får rätt förutsättningar för att skolans uppdrag ska kunna fullgöras” (prop. 2009:320).

Enligt utilitarismen och Benthams (1982 refererad i Roberts & Sutch 2007:192 & Kymlicka, 1995) resonemang ses både individuella men även samhälleliga handlingar som definierade av nytta. Definitionen sker utifrån en bra situation, i detta fall för skolan ”trygghet och studiero”, och vilka konsekvenser elever kan få om de inte handlar därefter, alltså vad som uppfattas som rätt och fel. Inom utilitarismen talas det om konsekventialism då man utifrån ”det goda” bedömer vad som är rätt och fel. Konsekvensen i det här sammanhanget blir att eleven inte får vara kvar i klassrummet om denne inte väljer den handling som anses vara den rätta, den som skapar trygghet och studiero.

Genom att införa disciplinära åtgärder via lag som en följd av oönskat elevbeteende i klassrummet kan detta tolkas som ett möjligt sätt att avskräcka elever från att utföra handlingar som inte gynnar klassrumsklimatet. Enligt utilitarismen är detta lagens syfte, avhållsamhet från ”dåliga” handlingar. Det medför att nytta ligger i dem som väljer bort handlingar som inte är välkomna i klassrummet och att dessa individer är fler än de som utför handlingar som inte anses vara gynnsamma för en god skolmiljö. I detta resonemang finns både den individuella samt den samhälleliga nivån av utilitarism närvarande, att individen utifrån de förhållningsregler som lagen medför bör hantera sitt handlande utefter det som ger individen, eleven, mest nytta. Den samhälliga nivån innefattar även det som ger mest nytta, att de flesta elever förhåller sig till och väljer de handlingar som skapar en god skolmiljö och där av väger de tyngst på vågen.

”De disciplinära åtgärder som föreslås i den nya skollagen ska inte användas i bestraffningssyfte. Avsikten är att de ska leda till ett ändrat beteende hos den elev som är föremål för åtgärderna och därmed skapa en bättre skolsituation såväl för den aktuella eleven som för övriga som verkar i skolan” (prop. 2009:326).

Inom utilitarismen talas det om två typer av utilitarism, handlingsutilitarism och regelutilitarism, var av den sistnämnda ses som en förlängning av handlingsutilitarismen. Regler skapas för att individen inte ska behöva överväga de moraliska dilemman som uppstår i varje situation utan får med hjälp av regler något att förhålla sig till, nytta maximeras på detta vis indirekt. Denna tendens kan

möjligen skönjas i denna typ av lagstiftning där tydliga rättesnören sätts upp för vad som sker om ”rätt” handling inte utförs och att eleverna ska förhålla sig till en god studiemiljö som betecknas av trygghet och studiero. Om detta inte följs;

”...får en lärare eller rektor (...) besluta att en elev ska stanna kvar i skolan under uppsikt högst en timme efter att skoldagens undervisning har avslutats eller infinna sig i skolan högst en timma innan undervisningen börjar” (SFS 2010:800, kap. 5, 8§).

Utifrån tidigare citats invändning mot att en åtgärd inte ska uppfattas som en bestraffning kan ovan citat från skollagen förmedla bestraffande tendenser genom att eleven skall hållas ”under uppsikt” när denne får kvarsittning. På detta vis tenderar kapitel fem i skollagen att förhålla sig till utilitaristiska antaganden om att nyttan i rädslan för en bestraffning vägs mot dem som inte förhåller sig till de rätt och fel som ställs upp, alltså en skolmiljö som förhåller sig till trygghet och studiero.

Det är inte bara utvisning ur klassrummet som är inskrivet i den nya skollagens kapitel fem utan även avstängning om en elev stör ordningen vid upprepade tillfällen och andra åtgärder inte hjälpt att stävja elevens beteende. Argumentet till avstängningen presenteras i den första propositionen från 2006;

”Övriga elevers trygghet och studiero måste då snabbt kunna ges företräde framför den eller de störande elevernas intresse av att få gå kvar i den aktuella skolan. Regeringen anser därför att beslut om att flytta elever med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero skall gälla omedelbart” (prop. 2006:13).

Även här förmedlas ett utilitaristiskt förhållningssätt, nyttan för övriga elever, alltså de flesta eleverna, är att avstänga den elev som inte förhåller sig till de ordningsregler som ställts upp och som eleven brutit mot vid upprepade tillfällen. Utilitarismen menar att varje lag skall rättfärdigas på så vis att den ser till den allmänna välfärden och att det därav ska finnas ett straff som är tillräckligt avskräckande för att ge effekt. Troligen förhåller sig de flesta elever till risken att bli avstängd om man missköter sig allt för många gånger och att det på detta vis har en avskräckande effekt. På så vis

förhåller sig eleverna till en typ av regelutilitarism som via lag styr handlingen indirekt.

Dessa citat från skollag och proposition bär även drag av komunitärt tänkande, att individens handlingar även påverkar andra och att eleven bör förhålla sig till och respektera de förhållningssätt som krävs för en god skolmiljö, trygghet och studiero. Dock överväger nyttoperspektivet, som utilitarismen förhåller sig till, genom att man förflyttar den elev eller de elever som inte respekterar de ordningsregler som skolan ställt upp utifrån lagens paragraf fem som innebär att varje skolenhet tillsammans med eleverna skall utarbeta regler för ordning i skolan (SFS 2010:800).

- Individens skall enbart gynnas om den har det sämst ställt (Rawls).

Det antagandet som inte riktigt passar in i skollagen och de förarbeten som gjorts vad det gäller individen utifrån det liberala förhållningssättet är det som Rawls (2008 & Roberts & Sutch, 2007) förespråkar, att individen enbart skall gynnas om den har det sämst ställt. Utgångspunkten här är att det inte är de elever som redan kan hantera klassrumsklimatet på ett tillfredställande vis som har det sämst ställt utan att det är de elever som inte har förmågan att klara av det som innefattar ”trygghet och studiero” som kanske är i behov av mest stöd, alltså den som skall gynnas. Rawls menar att det är av vikt att inte fysisk och social ”tur” påverkar vilka möjligheter man har som individ i samhället. Genom att gynna de som har det sämst utjämnar man sådana orättvisor. Alla paragrafer utom avstängning skall även gälla grundsärskoleelever (prop. 2009:325). Till detta kan man möjligen ställa sig frågande ifall Rawls menar att det gynnar dem som har de sämsta förutsättningarna, å andra sidan räknas alla in ingen godtycklig skillnad görs när det kommer till elever som är i behov av särskilt stöd.

6.2 Individen i skolan utifrån det komunitära perspektivet

- Individens förstår sig själv som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner (Walzer).

Som ovan nämnts skall varje skola utarbeta egna ordningsregler tillsammans med elever där rektorn är den som tar det slutgiltiga beslutet om vilka som ska gälla (SFS

2010:800, kap. 5, 5§). Motiveringen till varför dessa regler skall beslutas om gemensamt ställs upp i propositionen;

”En viktig förutsättning för detta (trygghet och studiero) är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö” (prop. 2009:320).

Denna lagparagraf och den motivering som föregick paragrafen tolkas här som ett komunitärt förhållningssätt. Individerna, eleverna och vårdnadshavare skall ha möjlighet att utifrån uppfattningar kring rätt och fel, vad som i detta fall kan tolkas som seder och traditioner på hur man skall och bör uppföra sig, utforma skolans ordningsregler. Just rätt och fel ges som ett exempel på begrepp som kan vara kulturellt betingade och då möjligen te sig olika på olika skolor. Waltzer menar, utifrån det komunitära tänkandet, att människan påverkas av varandra, de är sammanlänkade med varandra och det är i den komunitära andan som ordningsreglerna skapas gemensamt.

- En individs handlingar påverkar även andra individer (Nozick).

De elever som stör tryggheten och studieron ”... ska rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende” (SFS 2010:800, kap. 5, 10§). Detta kan stämma överrens med det komunitära förhållningssätt som Nozick i sitt senare liv beskriver, att staten skall ha en expressiv funktion (Nozick, (1989) refererad i Malnes & Midgaard, 2006:274). Staten, i detta fall rektorn, bör påminna eleven om de beteende som förväntas av denne i en skolsituation, att respektera tryggheten och studieron. På detta vis ansåg Nozick att det individen gör inte enbart har betydelse för den själv utan även påverkar andra och det är av vikt att samhället påminner eleven i detta fall om dess påverkan på andra. I propositionen beskrivs lagparagrafen närmare;

”Samtidigt behöver de elever som uppträder på ett sådant sätt att andra elever blir störda eller rent av hotade, stöd från de vuxna att bryta ett destruktivt beteende” (prop. 2009:322).

Elevers handlingar står här i fokus och dess möjlighet att med hjälp av andra, och då specifikt skolan, förändra sitt beteende så som anses vara önskvärt. I och med detta läggs det i lagen vikt vid att eleven utreds och att åtgärder sätts in för att elevens beteende skall förbättras (SFS 2010:800, kap. 5, 9§).

6.3 Samhällets roll i skolan utifrån det liberala perspektivet

- Samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt (Bentham).
- Största möjliga lycka till största möjliga antal (Bentham).

”Rektorn eller en lärare får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. ...får det beslutas om utvisning, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål. En åtgärd enligt första eller andra stycket får vidtas endast om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter” (SFS 2010:800, kap. 5, 6§).

Denna paragraf från lagen omfattar till största del vad femte kapitel i skollagen innebär. Det som främst skall eftersträvas är trygghet och studiero och det är utifrån detta motto som åtgärder mot elever som stör ordningen skall sättas in. Tolkningen görs här att denna lag har ett utilitaristiskt drag, utifrån en uppfattning om eller definition av det goda som Bentham (1982 refererad i Roberts & Sutch 2007 & Kymlicka, 1995) anser ligger till grund för all handling och övervägande vad som är rätt och fel. I detta sammanhang är definitionen av det goda ”trygghet och studiero” och att eleverna skall handla därefter.

”Skälen för regeringens förslag: Trots de ändringar i skollag och förordningar som genomförts på senare tid anser regeringen att det behövs ytterligare förändringar i regelverket avseende disciplinära åtgärder för att elever ska kunna tillförsäkras den studiemiljö som de har rätt till” (prop. 2009:322).

Ovan citat presenteras i propositionen från 2009 där man önskar förstärka behovet av disciplinära åtgärder. Utifrån ett utilitaristiskt perspektiv anses lagens syfte vara att avskräcka genom bestraffande system. Nyttan ligger på detta vis i att det är fler som väljer den ”rätta” handlingen utifrån rädslan för en bestraffning och att de individer som väljer det ”rätta” alternativet är fler än de som väljer ”fel” handling. Alltså överväger nyttan med en avskräckande lagstiftning. I skolans fall är det utvisning och avstängning som ska påverka eleverna att bete sig på ett sådant vis att tryggheten och studieron efterlevs. Utgångspunkten blir då att de flesta elever troligen väljer detta förhållningssätt och på så vis är nyttan övervägande för de som väljer ”rätt” handling och beteende än de som stör ordningen. Som tidigare nämnts kan detta tolkas som en del av regelutilitarismen då regler, lagar, ställs upp för att indirekt påverka individens val av handling vilket i sig, enligt Bentham, maximerar lyckan.

”Skälen för regeringens förslag: Regeringen anser att dagens bestämmelser om disciplinära åtgärder bör förändras och förtydligas. För att alla elevers rätt till trygghet och studiero ska kunna säkerställas behövs ett tydligt regelverk som ger skolan förutsättningar att tillhandahålla en god studiemiljö” (prop. 2009:325).

Utilitarismen talar om konsekventialism, att man i alla beslut skall överväga vilket utfallet kan bli och att det är de flestas uppfattning av lycka som skall överväga nyttan av ett beslut. Bentham räknar med att inte alla kommer att bli tillfredställda utifrån devisen ”största möjliga lycka till största möjliga antal” utan att de är de flestas preferenser för lycka som skall avgöra vid beslut. I detta sammanhang är det möjligen så att det är de flesta elevernas nytta med att de elever som stör ordningen inte får stanna kvar som ökar nyttan för de elever som kan förhålla sig till de ordningsregler som gäller, alltså de elever som väljer den ”rätta” handlingen utifrån uppfattningen om trygghet och studiero.

”Varje form av kränkande behandling i all verksamhet enligt den nya skollagen är otillåten och i strid med de grundläggande värden som verksamheten vilar på. Detta framgår tydligt av verksamhetens styrdokument. Det är därför självklart att rektorer och lärare ska ha möjlighet att ingripa i en akut situation, om elever kränker andra, är störande eller våldsamma. Rektorn måste därvid

kunna ta snabba och kortsiktiga beslut om en elevs skolgång i avvaktan på en utredning om en mer permanent lösning. Alla har rätt till en god arbetsmiljö och gynnsamma förutsättningar att studera med lugn och koncentration” (prop. 2009:322).

- Staten får inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner (Rawls).

I propositionen från 2009 definieras vilka skolformer som skall lyda under de disciplinära åtgärder som skolan och dess elever åläggs. Förskolan, fritidshem och i de flesta fallen även förskoleklass undantas dessa regler som ”inte kan användas för så unga elever. Det är dock självklart att även i dessa skolformer ska olämpligt beteende stävjas och vårdnadshavare informeras. Kravet på ordningsregler, utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning och omhändertagande av föremål passar av naturliga skäl inte för utbildningar som anordnas för vuxna” (prop. 2009:321).

I denna skrivelse särskiljs mindra barn och vuxna från de regler som antas gälla för elever i grundskolan och i de flesta fall även för gymnasieelever. Enligt Rawls (2008 & Roberts & Sutch 2007) bör staten inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, utan alla skall hanteras rättvist och inget fysisk eller social egenskap skall avgöra ens möjligheter i livet. Möjligen skulle det för Rawls te sig självklart att särskilja barn och vuxna och i detta fall gynna barnen då det är de som har det ”sämst” ställt utifrån deras förutsättningar. I detta resonemang som förs i propositionen särskiljs vuxna från elever i skolan.

”Regeringens utgångspunkt i dessa fall är att det inte är utbildningsverksamhetens sak att utreda vuxna deltagares beteende. Verksamheten är en del av samhället i vilket den ansvarstagne vuxne lever och deltar, vilket innebär att det regelverk som gäller för vårt rättssamhälle i övrigt skall gälla” (prop. 2009:321).

Denna mening förklarar indirekt att skolans verksamhet särskiljs då eleven inte definieras som ”en del av samhället” utan det är den vuxne som skall bedömas utifrån

de premisser som gäller för samhället i stort. Skolans värld undantas denna medverkan och det är frågan om Rawls skulle godta en sådan skillnad.

Den lag som verkar i skolan redan innan den nya skollagen trädde ikraft är nödvärnsrätten och som även gäller för resterande samhället. Dock vill man med införandet av disciplinära åtgärder utöka rätten att ingripa (prop. 2009:322). På detta vis särskiljer man skolan från övriga samhället och utformar ytterligare möjligheter att ingripa utöver nödvärnsrätten.

- Statens enda uppgift är att värna människans rättigheter, den minimala staten (Nozick).

Det är rätten till en god arbetsmiljö som läggs som grund till att införa disciplinära åtgärder i skollagen. Att förhålla sig till arbetsmiljön med hjälp av uttryck som en god skolmiljö samt trygghet och studiero sker genomgående i det undersökta materialet, från lagtext till proposition och SOU. När åtgärderna skall motiveras beskrivs även de hänsynstaganden som skall göras till ”artikel 28 i barnkonventionen för konventionsstaterna att vidta åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och som står i överrensstämmelse med barnkonventionen” (prop. 2009:322-323). Även individens fri- och rättigheter så som informationsfrihet och yttrandefrihet beaktas. ”Åtgärderna enligt den förslagna bestämmelsen får t.ex. aldrig riktas mot en elev på grund av att eleven har använt sig av sin grundlagsskyddande rätt till yttrandefrihet och informationsfrihet” (prop. 2009:323).

Dessa skrivelser som sker genom det undersökta materialet där de disciplinära åtgärder som skall lagstadgas om hela tiden måste rättfärdigas genom individers fri- och rättigheter, barnkonvention samt rätten till utbildning vittnar om att åtgärderna står i konflikt med den liberala tanken om den minimala staten som Nozick (2008 & Roberts & Sutch 2007) presenterat. Enligt Nozick ska den minimala staten enbart värna om människans rättigheter, kränks dessa innebär det att staten agerar orättvist, statlig omfördelning är orättvis. Så för skolans del kan disciplinära åtgärder te sig orättvisa utifrån Nozicks minimalistiska perspektiv på staten, att åtgärderna kan tendera att bli ett ingrepp i elevens fri- och rättigheter. En annan möjlig tolkning kan

även vara att lagen skyddar elevernas grundläggande fri- och rättigheter mot de elever som bryter mot dessa. Dock lämnar ”störande beteende” ett någorlunda stort utrymme för tolkning.

I propositionen som föregick lagen framhålls även vikten av att de disciplinära åtgärderna inte skall ses som en bestraffning och att det är av vikt att ta hänsyn till elevernas fri- och rättigheter, som visades i ovan nämnda citat om yttrande- och informationsfrihet. Frågan är om kvarsittning och avstängning från skolan passar in i Nozicks tanke om den minimala staten, eller om detta är ett statligt medel som gör ett intrång på individens, elevens, fri- och rättigheter.

6.4 Samhällets roll i skolan utifrån det kommunitära perspektivet

- Gemensamma värden bör vara ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning samt att staten bör påminna människor om vad som är det viktigaste för dem.

”Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero” (SFS 2010:800, kap. 5, 3§).

Denna paragraf inleder skollagen, utöver innehåll och tillämpningsområde, och beskriver de värden man önskar förmedla via lagen. Trygghet och studiero är värden som skolan skall eftersträva och med hjälp av lagen förankra. Dessa värden kan tolkas både som utilitarismens syn på vad som är gott och på vilket man ska grunda sin handling men även som ett kommunitaristiskt förhållningssätt. Inom kommunitarismens samhällssyn talar man om att politiken bör utgå från gemensamma värden när lagstiftning sker och styrning utförs för att påminna människor om vad som är viktigast för dem. Detta förhållningssätt formulerades av Nozick (2008 & Roberts & Sutch 2007) som tidigare hävdade att staten i minsta möjliga mån ska styra och då med utgångspunkt i att enbart skydda individers fri- och rättigheter. Dock ansåg Nozick under senare delen av sitt liv att staten bör göra mer, den skall även ha en expressiv funktion, att staten påminner människan om vad som är viktigt för dem. I skollagen kan denna påminnelse tolkas utifrån uppfattningen om att;

”En av de viktigaste förutsättningarna för att barn och ungdomar skall kunna inhämta och utveckla kunskaper och värden är en trygg och stimulerande

lärandemiljö. En viktig grund för att åstadkomma trygghet och studiero i skolan är en aktiv dialog mellan elever, mellan elever och lärare eller annan personal och även elevens vårdnadshavare om de gemensamma värden som ska gälla” (prop. 2009:319).

Statens uppgift är alltså att, utifrån kommittarismens syn på samhället, förespråka det gemensamma bästa och på så vis reglera samhällets ”livsstil”. I propositionen beskrivs detta genom ovan citat med fokus på betydelsen av en ”stimulerande lärandemiljö” och vilka värderingar som här i skall förmedlas. Det är samhällets preferenser som har betydelse utifrån det kommittära perspektivet inte individens preferenser. Statens uppfattning om hur livet bör levas står i ett rent kommittärt samhälle över individens uppfattning. I detta sammanhang kan man se betydelsen av utbildning som en samhällelig preferens, den har säkert betydelse för de flesta individer också, men är kanske inte nödvändigtvis varje individs preferens och får på detta vis ett kommittärt uttryck om hur livet bör levas.

”Skolans huvuduppgift är att ge alla elever möjlighet att tillägna sig de kunskaper samt att förmedla de grundläggande värden som de behöver som grund för att kunna klara framtida studier och yrkesliv. För att klara detta uppgift måste studiemiljön i skolan präglas av ordning, trygghet och studiero” (prop. 2006:8).

I propositionen hänvisas även till andra värden som skolan skall förmedla och som motiverar införandet av disciplinära åtgärder. Dessa värden bygger på den så kallade värdegrunden och det är utifrån denna som skolan skall förmedla sin verksamhet.

”Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö” (prop. 2009:320).

Genom att förmedla gemensamma värden skall staten motverka de handlingar eller uttryck som inte stämmer överrens med den gemensamma livsstilen. På detta vis kan kapitel fem i skollagen visa på ett kommittärt sätt att bejaka vad samhället uppfattar

som gemensamma värden som skall följas och på vilket sätt staten motverkar sådana uttryck som inte passar in i dessa värden, i detta fall trygghet och studiero.

6.5 Foucaults kritiska maktperspektiv

För att lyfta analysen av skollagens femte kapitel från den teoretiska ramen av de liberala och komunitära perspektiven görs här en mer översiktlig analys med hjälp av Foucaults syn på makt.

Foucault kritiserar liberalism och kommunitarism då han i sin syn på perspektiven anser att dessa enbart är ännu ett uttryck för makt, en dold form av disciplinering (Sigurdsson, 1995). I analysen av skollagens kapitel fem kan det uttryck som ges till varför de disciplinära åtgärderna införs, ”trygghet och studiero”, ses som ett uttryck för makt och att det är denna handling som eleven, individen, skall förhålla sig till samt disciplineras utifrån. Effekten av makten blir att devisen trygghet och studiero antingen åtföljs av eleverna eller inte. Görs inte detta får eleven rätta sig efter de disciplinära åtgärder som lagen föreskriver. Det krävs alltså att individen, eleven, skall anpassa sig efter ett förväntat beteende som är inkluderat i skolan som system. Individen skall agera på det sätt som förväntas och det utrymme som finns för det av samhället och staten accepterade individuella uttrycket. På detta vis menar Foucault (1982) att det som förväntas av individen, tvingar denna att inte agera utifrån sin egna unika förmåga utan anpassa sig efter det förväntade beteendet. Detta gäller oavsett om du följer de som för skolan anses gälla trygghet och studiero eller de förväntningar som finns för hur en individ *är* som *inte* följer denna norm, alltså har ett ”störande” beteende. Det är på detta vis som Foucault anser att individen formas som ett subjekt. Uttrycket i ovan studerade material blir att subjektet ”den störande eleven” formas som en kategori och blir på detta vis inte enbart något som andra förhåller sig till utan även som eleven själv skall förhålla sig till. Detta skapar individen, elevens, identitet och relationernas maktbalans.

”There are two meanings of the word ”subject”: subject to someone else by control and dependence; and tied to his own identity by a conscience or self-knowledge. Both meanings suggest a form of power which subjugates and makes subject to” (Foucault, 1982:781).

För eleven och eleverna i deras vardag skall de förhålla sig till både det förväntade beteendet som sammanfattas av trygghet och studieron, men de förhåller sig även till innebörden av ett störande elevbeteende och hur en elev som stör är eller bör definieras. Likaså identifierar sig ”den störande eleven” till det förväntade beteendet som skapar och formar dess identitet. Genom denna kategorisering menar Foucault att makt formas, genom de handlingar som utförs i vardagen konstrueras och omformas makten och de tekniker som inkluderas i makt. För eleverna, lärare och övrig personal i skolan innebär detta att kategoriseringen av en skötsam samt en störande elev hela tiden är två kategorier att förhålla sig till och som i sig påverkar maktrelationerna. I skolan blir Foucaults konstaterande att makt och kunskap är gemensamt sammanbundna både reellt för skolans kunskapsuppdrag men även för de mekanismer som ligger i kunskapen om hur man bör handla rätt i skolan som institution och vilket förväntat beteende som eleven bör uppfylla. Detta gäller oavsett om eleven handlar enligt tryggheten och studieron eller inte.

7. Sammanfattande analys

Sammanfattningen av studiens resultat och analys inkluderar även syfte samt forskningsfråga som ställdes i studiens inledande fas. Syftet var att med hjälp av politisk filosofi och teori samt deras antaganden om individens rätt och samhällets skyldighet studera femte kapitlet i skollagen. Den forskningsfråga som ställdes var ”hur gestaltas liberalism och kommunitarism utifrån individens rätt och samhällets skyldighet i dagens skollags femte kapitel, är dessa perspektivs antaganden sammanlänkade eller enskilt representerade?” Detta kommer redogöras för här nedan genom att presentera de olika perspektiven och dess antaganden. Först kommer analysramen återigen att presenteras men med de antaganden förstärkta som har varit mer framträdande i studien. Därefter sammanställs studiens resultat.

7.1 Resultat av analysram

För att återknyta till studiens analytiska verktyg eller ”glasögon” så presenteras återigen den analysram som har legat till grund för genomförd analys av skollagens kapitel fem. I denna presentation förstärks de antaganden, utifrån de liberala samt kommunitära perspektiven på individ och samhälle, som finns med i analysramen för

att belysa vilka som framträtt i det undersökta materialet – skollagens femte kapitel – samt vilka som varit mindre framträdande eller inte alls belysts.

Analysram – vilka antaganden som belyses i studien

	Liberalism	Kommunitarism
Individ	<ul style="list-style-type: none"> • Nyttan ligger till grund för individens handlande (Bentham). • Individens skall enbart gynnas om den har det sämst ställt (Rawls). 	<ul style="list-style-type: none"> • Individen förstår sig själv som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner (Walzer). • En individs handlingar påverkar även andra individer (Nozick).
Samhälle	<ul style="list-style-type: none"> • Samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt (Bentham). • Största möjliga lycka till största möjliga antal (Bentham). • Staten får inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner (Rawls). • Statens enda uppgift är att värna människans rättigheter, den minimala staten (Nozick). 	<ul style="list-style-type: none"> • Gemensamma värden bör vara ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning samt att staten bör påminna människor om vad som är det viktigaste för dem.

Analysramen med de förstärkta antaganden som varit framträdande i analysen.

7.2 Utilitarism med inslag av kommunitarism i skollagens femte kapitel

Precis som tidigare forskning (Bergström, 1999, Sigurdson, 1995 & Kjellgren, 2012) visat presenterar även denna studie av skolans styrdokument, i detta fall skollagens kapitel fem, en sammanblandning av liberala och kommunitära antaganden som Sigurdson väljer att benämna liberalkommunitarism. Det som dock särskiljer dessa antaganden är, som analysramen ovan visar, att de renodlade liberala tankarna om individens fri- och rättigheter inte fått en framträdande roll så som det visat sig i tidigare studerade läroplaner. I denna studie är det liberala perspektivet representerat

av de utilitaristiska antagandena, dock precis som tidigare forskning visat, sammanblandat med komunitära antaganden som bygger på gemenskap. Bergström (1999) beskriver dock att det tidigare var de gemensamma värdena som premierades men att det idag är de individuella värdena som står i fokus. För denna studie ter det sig snarare vara tvärtom, de gemensamma värdena är de som premieras utöver de traditionellt individuella fri- och rättigheterna.

Det som kan skönjas i skollagens femte kapitel utifrån de ovan nämnda utilitaristiska och komunitära inslagen är en kombination av en strävan att värna om tryggheten och studieron utifrån ett komunitärt förhållningssätt men även utilitarismens uppfattning om det goda livet. Dock framträder även utilitarismens syn på nytta, detta genom att föra ut de elever som stör ordningen ur klassrummet och slutligen ur skolan om beteendet inte upphör. Nyttan för de elever som sköter sig enligt tryggheten och studieron maximeras. Det är den beskrivna regelutilitarismen med dess konsekventialistiska förhållningssätt som får en tydligare framtoning i det studerade materialet. Skollagens femte kapitel utformas på så vis att eleverna med hjälp av regler skall veta vilka handlingar som förväntas av dem. Övervägandet av vilket handlande som är det rätta sker på detta vis indirekt (Bentham) genom att det är lagen som förtydligar vad som anses vara rätt och fel. Att genomföra en lag som beskriver vilka regler som skall följas i skolan kan enligt utilitarismen skapa större nytta än om inga regler finns. Nyttan av utbildningen ökar möjligen för det större antalet elever som sköter sig i klassrummet enligt devisen trygghet och studiero och väger då tyngre än de elever som inte avskräcks av denna reglering. *Största möjliga trygghet och studiero till största möjliga antal.* På detta vis får ett antal elever räkna med att denna devis om trygghet och studiero inte passar dem och att de tillhör den grupp individer som väger lättast på vågen. Det är de elever som väljer den ”rätta” handlingen enligt tryggheten och studieron som således väger tyngst.

I metodavsnittet beskrevs att en idealtypskonstruktion som denna studie bygger på med två motpolar (Esaiasson et. al, 2009) så som liberalism och kommunitarism kan hjälpa till att visa var någonstans på en tänkt linje som studien möjligen kan placeras. För resultatet som här presenterats är det en sammanblandning av liberala och komunitära antaganden som presenterats. Dock, som ovan nämnts, är det inte det traditionella liberala förhållningssättet med individen fri- och rättigheter som står i

centrum samt tanken om en minimal stat som belysts. Utan det är utilitarismen som har tolkats som en mer framträdande idéologisk förankring i denna lagtext och dess förarbeten. Frågan är dock om utilitarismen närmar sig kommunitarismen i synen på ”det gemensamma” med att förhålla sig till att nyttan skall vägas mot det som anses vara gott, att samhället bygger på gemensamma värden. Dock skiljer sig utilitarismen från kommunitarismen genom att utilitarismen räknar samman alla individers preferenser medan kommunitarismen utgår från att det finns det samhälliga gemensamma som står över individens enskilda preferenser (Bentham (1982) refererad i Roberts & Sutch, 2007 & Kymlicka, 1995).

Rawls resonemang kring att enbart gynna dem som har det sämst ställt är inget antagande som fått ta en större plats i denna analys (Rawls, 2008 & Roberts & Sutch 2007:228). Visserligen anser man att det är av betydande att stötta de elever som underkastats disciplinära åtgärder. Dock är tolkningen i denna studie att det är de elever som har sämst förutsättningar att klara av det förväntade klassrumsklimatet som är i behov av stöd och stödet i det här fallet anses möjligen inte vara disciplinära åtgärder. För Rawls är det även av betydelse att ingen godtycklig skillnad görs från statens sida. Den skillnad som görs mellan vuxna och elever i skolan utifrån vilka disciplinära åtgärder som skall användas kan te sig en aningens tveksam. Formuleringen att de vuxna är ”en del av samhället” och bestraffas därefter kan möjligen ifrågasättas om elever inte skall ses som ”en del av samhället”. Denna formulering är tveksam då det innebär att elever i skolan placeras utanför samhället. Nödvärnsrätten som har gällt innan och fortfarande gäller är något som alla i samhället förhåller sig till och har på detta vis en mindre godtycklig karaktär då den gäller alla i alla sammanhang och situationer. Även grundsärskoleelever är inkluderade i de flesta paragrafer i lagen förutom avstängning från skolan då detta förslag inte föll i god jord bland remissinstanserna. Utifrån den tolkning som jag gör ter sig inte lagen på så vis gynna dem som har de sämsta förutsättningarna att klara kravet på trygghet och studiero då dessa elever har ett annat behov av stöd. Å andra sidan görs det i detta fall från statens håll ingen godtycklig skillnad, om nu inte grundsärskoleelever kan anses stå utanför godtyckligheten med tanke på att de får en annan typ av stöd redan från början. Genom att lagen även inkluderar grundsärskoleelever tenderar den att belysa en samhällssyn där alla skall rätta sig in i

ledet, tryggheten och studieron, oavsett förutsättningar. Om du inte klarar detta så passar du bättre utanför klassrummet.

Nozicks syn på den minimala staten och människans fri- och rättigheter är ett dilemma som skollagens kapitel fem och specifikt dess förarbeten tampas med. Disciplinära åtgärder tenderar att göra ett övertramp på den traditionella synen på individens fri- och rättigheter samt tanken om den minimala staten. Dessa antaganden har således hamnat i skymundan i tolkningen av skollagens kapitel fem och dess förarbeten. Genom de förarbeten som introducerar lagen sker ett pliktskyldigt förhållningssätt till de grundläggande fri- och rättigheterna genom formuleringar så som ”upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet” samt att yttrandefrihet och informationsfrihet inte får kränkas. Detta dilemma beskriver även Bergström (1999), Sigurdson (1995) och Kjellgren (2012) genom att visa på att de komunitära värdena ofta krockar med de traditionella liberala värdena som individens fri- och rättigheter. Detta visar sig inte minst i Kjellgrens beskrivning av hur lärare och även rektorer förhåller sig till dessa värden. Detta kan möjligen bidra till att även kapitel fem i skollagen och dess disciplinära åtgärder kan stå i konflikt med de grundläggande fri- och rättigheter som skolan skall förmedla (SKOLFS 2010:37). Kjellgren menar även att olika lärares politiska utgångspunkter kan påverka vilka värden som premieras, denna tendens kan möjligen även finnas i relation till skollagens kapitel fem. Olika lärare och rektorer kan tänkas tolka lagen på olika vis utifrån de värden som de premierar samt vilken toleransnivå de har till ”störande elevbeteende”, ett begrepp som kan ger utrymme för tolkning.

De komunitära inslagen sker i det att man strävar efter gemensamma värden så som trygghet och studiero samt att elever och föräldrar skall vara involverade i de regler som ställs upp på varje skola. Nozick beskriver detta som att det är av betydande att staten har en expressiv funktion, att påminna om vad som är av vikt, tryggheten och studieron, och att elevens handlingar även påverkar andra. Inom kommunitarismen är det av betydelse att de lagar som stiftas och den styrning som sker skall utgå från gemensamma värden som påminner individerna om vad som är av viktigt. I detta fall med skollagens kapitel fem kan tryggheten och studieron ses som det gemensamma värdet som eleverna ska påminnas om via den instiftade skollagen. Detta kan liknas vid Sigurdsons beskrivning av ”dygdetik”, att man genom lag presenterar värderingar

som eleven bör handla utefter. För det komunitära perspektivet är inte individens preferenser de viktigaste, så som i utilitarismen där de flesta individers sammanslagna nytta är samhällets utgångspunkt, utan det är de samhälliga preferenserna som står över individens preferenser. I detta sammanhang kan utbildningens betydelse och hur en sådan skall genomföras, med hjälp av trygghet och studiero, vara det som kan tolkas som de samhälleliga preferenserna utifrån ett komunitärt perspektiv. Detta perspektiv erbjuder också ett förhållningssätt där handlingar som strider mot de gemensamma värdena skall motverkas, så som disciplinära åtgärder i kapitel fem i skollagen önskar motverka handlingar som stör tryggheten och studieron.

Precis som studien visar, i relation till tidigare forskning, att skolans styrdokument består av en sammanblandning mellan liberala och komunitära antaganden menar Foucault att denna sammanblandning kan medföra en konflikt. Foucault pekar inte ut komunitära antaganden specifikt utan talar om totalitära samt liberala individuella förhållningssätt. Grunden i Foucaults resonemang är att han anser att det är en viss individsyn som staten förmedlar som det ”rätta” sättet att vara och handla som individ. Foucault anser dock att detta inte skapar verkligt fria individer utan individen styrs av de förväntningar som olika statliga institutioner har på vårt agerande. Eleven är även denne formad utifrån dessa förväntningar på hur en elev bör vara och handla. Skollagens femte kapitel förtydligar denna uppfattning av vad det ”rätta” beteendet är, att förhålla sig till tryggheten och studieron och inte utföra störande handlingar. Dessa kategoriseringar av elever är det som skolan skall förhålla sig till där individuell frihet skall utövas inom ramen för trygghet och studiero.

7.3 Slutsatser – individen och samhället i skolagens femte kapitel

För att förtydliga studiens resultat i relation till dess syftet; att med hjälp av politisk teori och dess antaganden om individens rätt och samhällets skyldighet, studera femte kapitlet i skollagen, skall här studiens resultat för individen och samhället kort belysas för att presentera studiens slutsatser. Som ovan nämnts och som forskningsfrågan vill undersöka, pekar även denna studie på att en sammanblandning av liberala och komunitära idéer finns representerade i skollagens femte kapitel och dess förarbeten.

Individen i skollagens femte kapitel tenderar att gestaltas utifrån ett nyttomaximerande perspektiv, utilitarismens (liberala) antaganden om individen, att denne bör utföra handlingar som ger mest nytta. Om inte detta sker skall lag finnas som avskräcker vilket skollagens disciplinära åtgärder har som syfte för att öka nyttan för de elever som vet att förhålla sig till tryggheten och studieron. Största möjliga trygghet och studiero för största möjliga antal elever. Det finns dock även kommunitära inslag genom att eleven skall göras medveten om att de störande handlingar som denne utför påverkar de andra eleverna och skall åtgärdas samt att de som berörs av reglerna skall delta i dess utformning.

Samhället och det statliga förhållningssättet vittnar om en sammanblandning mellan utilitaristiska (liberala) och kommunitära antaganden. Trygghet och studiero kan tolkas som både en strävan efter det goda livet som ska vara rättsnöret för de flestas lycka och nytta där regelutilitarismen är den del av det liberala perspektivet som, enligt denna studie, präglar skollagens femte kapitel. Dock skönjas även det kommunitära perspektivet genom de gemensamma värden som samhället bör påminna om, tryggheten och studieron.

Slutligen belyses, med hjälp av Foucaults maktperspektiv, hur eleverna skall förhålla sig till de förväntningar som skollagens femte kapitel representerar. Detta görs genom att både den skötsamma eleven som följer devisen om trygghet och studiero kategoriseras precis som eleven som ”stör” identifieras och kategoriseras både utifrån sig själv och andra. Skollagens femte kapitel kan på detta vis representera den maktinstans inom vilken ett förväntat beteende utstakas som får effekt bland eleverna som skall förhålla sig till lagparagraferna och devisen om trygghet och studiero.

8. Avslutande reflektion

I denna avslutande reflektion ska en återkoppling göras till den inledande presentationen och problembeskrivningen för att försöka sätta studiens resultat i ett större sammanhang. Detta görs utan att göra anspråk på att generalisera dock som en reflektion kring vad skollagens femte kapitel kan ha för möjlig effekt.

8.1 Elevens skyldighet och skolans rätt

Först och främst önskar jag återgå till den i inledningen presenterade PISA undersökningen där en jämförelse mellan alla OECD länder har gjorts utifrån deras prestationer inom skolsystemet. Som nämnts visar undersökningen att skolresultaten för svenska elever sjunker i en internationell jämförelse och detta gäller alla ämnen överlag. Det som också presenteras, och som nämnts i inledningen, är att likvärdigheten under 2000-talet har försämrats i den svenska skolan. PISA undersökningen pekar på att skillnaden mellan skolors resultat kraftigt har ökat, likaså har elevers förutsättningar vad det gäller den socioekonomiska bakgrunden förstärkts och är idag över OECD-genomsnittet. Även skillnaden mellan hög och lågpresterande elever har ökat och är nu markant högre än OECD-genomsnittet. Skillnad mellan könen kvarstår, flickor presterar överlag bättre. Skillnaden mellan elever med etniskt svensk bakgrund och elever födda utomlands eller föräldrar födda utomlands är fortsatt hög och är bland de högsta i OECD-länderna (PISA 2009:28).

Om femte kapitlet i skollagen är en reaktion på ett allt sämre skolsystem som i internationella undersökningar faller längre och längre ner på rankinglistorna så kan man fråga sig vilken effekt denna lagstiftning kan få. Som studien visar är det ett nyttomaximerande förhållningssätt som framträder, där elever utifrån devisen trygghet och studiero skall välja ”rätt” handling i klassrummet och skolan. Görs inte detta reglerar lagen vilka medel som kan användas för att föra ut den elev som stör och öka nyttan för de elever som vet vad trygghet och studiero innebär. Som ovan nämnda internationella undersökning, PISA, visar är det likvärdigheten i skolan som har försämrats under 2000-talet. Risker finns att den ovan presenterade skollagens femte kapitel i en större utsträckning drabbar dem som hamnar i den mindre bra skolan, den elev med en mindre tursam socioekonomisk bakgrund, en lågpresterande elev, möjligen pojke och som även kan vara född eller har föräldrar födda i ett annat land än Sverige. Hur stor är risken att det är dessa elever som främst är de som skall stå till svars genom utvisning, kvarsittning eller i värsta fall avstängning från skolan, för ett allt sämre skolsystem (Ingram & Schneider, 1990 & 2000 samt Lacoumes & Le Gales, 2007). Eller är denna lag fullt ut rättvis även i ett skolsystem som hamnar allt längre ner på rankinglistorna. Skollagens kapitel fem pekar ut den enskilda eleven som ansvarig för sina handlingar och de är även de enskilda eleverna som ansvarar för sitt eget lärande och blir utpekade när skolans resultat försämras (Wahlström, 2011 &

Sjöberg, 2009). Det är eleverna som genom skollagens femte kapitel får stå till svars för de faktorer som påverkar den försämrade skolan så som kommunalisering, bostadssegregation samt det fria skolvalet och det lotteri som elevens förutsättningar innebär för dennes framtidsutsikter. En bild som går emot det antagande som Rawls presenterade att staten inte får göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner. För Rawls var det av betydelse att om utsikterna förbättras för några så ska inte det innebära att utsikterna för någon annan försämras. Det ska vara allas intresse att utjämna olikheter inte förstärka dessa och fokus bör vara på dem som har de sämsta förutsättningarna så att inte fysisk och social "tur" blir avgörande för, i detta fall, elevens utsikter.

Precis som eleven skall ansvara för sitt eget lärande skall eleven utifrån skollagens kapitel fem ansvara och stå till svars för sitt eget handlande. Om inte detta görs har skolan rätt att disciplinera eleven. Det gäller alltså för eleven att alltid överväga sina handlingar för att förhålla sig till de förväntningar som förmedlas om hur en elev bör vara och vad ett icke önskat elevbeteende är. Denna identitet präglar både eleverna som förhåller sig till tryggheten och studieron men även de elever som kategoriseras som störande.

Skollagens femte kapitel vittnar om det som Wahlström (2011) beskriver; att *hur* skolan arbetar ges ett allt större utrymme i den nya lagen. Hur man hanterar störande elever har fått tydliga direktiv i skollagen.

Om denna lag kommer att bidra med en mer konkurrenskraftig skola är inget som denna studie kan svara på, dock kan kanske nyttan av att förflytta störande elever från klassrummet och slutligen skolan bidra till att höja nivån för de elever som vet att förhålla sig till tryggheten och studieron. Detta kan kanske i förlängningen bidra till att även skolresultaten höjs, dock på möjlig bekostnad av de elever som inte betett sig enligt tryggheten och studieron. Möjligen är det så att man, genom lagstiftningen, önskar öka nyttan för dem som vet vilka regler som gäller i skolan genom att förflytta störande elever och på så vis förbättra skolresultaten för de flesta eleverna. De värden som på så vis kan stå representerade i skolan är de som handlar om nytta, så länge eleven respekterar tryggheten och studieron har den nytta av sina handlingar. Genom

att välja rätt handlingar kan eleven vara med och öka skolornas konkurrens i de internationella jämförelserna.

Från den hårt kritiserade ”flumskolan” har den sittande regeringen skapat utrymme för den så kallade ”kravliberalismen”. För denna undersökning kan möjligen ”kravliberalismen” konkritiseras i det utilitaristiska förhållningssätt som tydligast är representerad i skollagens femte kapitel och som specifik skulle kunna relateras till den ovan beskrivna regelutilitarismen. Det är elevernas skyldighet att uppföra sig enligt tryggheten och studier och skolans rätt att sätta in disciplinära åtgärder till dem som inte beter sig enligt ovan nämnda devis.

8.2 Metodologisk invändning

Denna studie ämnade göra en idékritisk analys och detta kan göras om man är intresserad av att belysa samhällsliga konflikter som återges i en specifik text. Maktperspektivet är även det något som man genom en idékritisk analys önskar förhålla sig till. För att göra detta tog jag hjälp av politisk filosofi och teori samt presenterade maktperspektivet med hjälp av Foucault för att belysa skollagens möjliga konflikter och dess relation till makt. Studien ämnade synliggöra möjliga strukturer vad det gäller individen och samhället i det studerade materialet samt hur verkligheten som observerades stämde överens med idealtypskonstruktionen och de antaganden som där ställdes upp. Detta innebar att visa antaganden tydligare synliggjordes ur materialet och belyste skollagens femte kapitel och dess syn på individen och samhället.

Idealtypskonstruktionen presenterades utifrån dimensionerna individ och samhälle samt de teoretiska perspektiven liberalism och kommunitarism. Det som har varit en utmaning i denna studie har varit att förhålla sig till den tolkning som presenteras och att vrida och vända på perspektiven och alla de presenterade antaganden. Detta krävde att jag tydligt visade med vilka ”glasögon”, alltså det analysverktyg som användes, som materialet granskades genom samt hur materialet tolkades utifrån detta analysverktyg och dess bakomliggande teori. Genom att flera gånger gått igenom mitt material och därefter granskat min analys ett flertal gånger har jag försökt att vara kritisk till min egen tolkning. Studien hade naturligtvis stärkts om jag hade haft

möjlighet att genomföra en triangulering, alltså att fler hade tolkat samma material (Bryman, 2011:354).

8.3 Studiens bidrag samt fortsatt forskning

Denna studie har bidragit med att belysa vilka ideologiska antaganden som kan skönjas i skollagens femte kapitel och har, likt tidigare forskning, på detta vis förtydligat den konflikt som kan finnas inom skolan och då med fokus på dess styrdokument och de värden som skolan önskar förmedla.

Vad som kan te sig vara intressant att fortsätta att studera utifrån det resultat som denna studie presenterar är hur femte kapitlet i skollagen tolkas. Att likt Kjellgren (2012) fokusera på dem som skall agera utifrån skollagen som styrdokument, alltså lärare och rektorer. Har man i skolan ett någorlunda gemensamt förhållningssätt till hur lagen skall tolkas eller kan det skilja sig åt. Utifrån dessa funderingar skulle möjligen ett närbyråkratsperspektiv vara av intresse.

Det finns även möjlighet att mer fokusera på ett styrmedelsperspektiv och se vad denna lagstiftning som femte kapitlet representerar kan få för effekt för den tilltänkta målgruppen.

9. Referenslista:

Böcker:

- Bergström, G., & Boréus, K. (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H. & Wägerud, L., (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Gilje, N., & Grimen, H., (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.
- Hindess, B. (1995). Liberalism, socialism och demokrati: variationer på temat politisk styrning. I K. Hultqvist & K. Peterson (red.), *Foucault. Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*. (s. 71-85). Stockholm: HLS Förlag.
- Kjellgren, H., (2012). Skolan som värdeförmedlare. I M. Jarl & J. Pierre, (red.), *Skolan som politisk organisation*.(121-146). Malmö: Gleerups.
- Kymlicka, W., (1995). *Modern politisk filosofi: en introduktion*. Nora: Nya Doxa.
- Lilja, P. (2010). Globalisering, utbildningsreformer och nya förutsättningar för läraryrket. I I. Tallberg Broman & J. Qvarsebo. (red.). *Från storslagna visioner till professionell bedömning: om barndom, utbildning och styrning*. (s. 206-220). Malmö: Lärareutbildningen, Malmö högskola.
- Malnes, R., & Midgaard, K., (2006). *De politiska idéernas historia*. Andra uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, R., (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité.
- Nozick, (1989) Nozick, R. *The Examined Life. Philosophical Meditations*. New York:
- Nozick, R., (2001). *Anarki, stat och utopi*. Stockholm: Timbro.
- Nozick, R., (2008). *Anarki, stat och utopi*. Fjärde uppl. Stockholm: Timbro.
- PML Bentham J. (1789) (1982). *An introduction to the principles of morals and legislation*. J:H. Burns & H.L.A. Hart (red.) London & New York: Methuen.
- Rawls, J., (1971). (1999). *En teori om rättvisa*. Göteborg: Diadalos.
- Rawls, J., (2008). *En teori om rättvisa*. Göteborg, Diadalos
- Roberts, P., & Sutch, P., (2007). *Politiskt tänkande: en introduktion*. Stockholm: Studentlitteratur.

Schneider, A. L., & Ingram, H. M. (2005). Public Policy and the Social Construction of Deservedness. I: *Deserving and Entitled: Social Construction and Public Policy*. (s. 1-28). Albany: State University of New York.

Walzer, M., (1993). *Pluralism och jämlikhet: en teori om rättvis fördelning*. Göteborg: Daidalos.

Artiklar:

Bergström, Y. (1999). Föreställningar om en gemenskap. *Utbildning och demokrati*, 8 (1), 21-50.

Foucault, M. (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8 (4), 777-795.

Lascoumes, P. & Le Gales, P. (2007). Introduction: Understanding Public Policy through Its Instruments – From the Nature of Instruments to the Sociology of Public Policy Instrumentation. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 20 (1), 1-21.

Schneider, A. L. & Ingram, H. M. (1990). Behavioral Assumptions of Policy Tools. *The Journal of Politics*, 52 (02), 510-529.

Sjöberg, L. (2009). Skolan och den ”goda” utbildningen – för ett konkurrenskraftigt Europa. *Utbildning och demokrati*, 18 (1), 33-58.

Wahlström, N. (2011). Utbildningens villkor – globalisering och lokal mångfald. *Utbildning och demokrati*, 20 (3), 29-49.

Rapport:

Sigurdson, O. (1995). *Det rätta eller det goda? Om liberalism, kommunitarism, postmodernism och demokratisk fostran i Lpo 94*. (Rapport/Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet). Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik.

Skolverket. (2009). *Rustad att möta framtiden? PISA 2009 om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap. Resultaten i koncentrat*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2006). *Avstängning och förvisning av elev i gymnasieskolan*. PM. Stockholm: Skolverket.

Offentligt tryck:

SFS 1985:1100. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SKOLFS 2010:37. Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 2002:121. *Skollag för kvalitet och likvärdighet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Prop. 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.

Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/23/68/25bd4959.pdf>

Prop. 2006/07:69. *Förbättrad ordning, trygghet och studiero i skolan*.

Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/07/90/83/77093b77.pdf>

Regeringen, Kommittédirektiv 1999:15. Översyn av skollag m.m. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket. (2011). *Skolverkets nyhetsbrev, nr 4*. Stockholm: Skolverket.

Internetkällor:

Nilsson, J. (2011, november). *Jonas Nilsson: Vilken frihet skall skolan värna?* Skola och samhälle, S.O.S.

Tillgänglig:

<http://www.skolaochsamhalle.se/flode/skolpolitik/jonas-nilsson-vilken-frihet-ska-skolan-varna/>

Sökning på Google – ”Kravliberalism” cirka 1540 träffar, ”flumskola” cirka 60 800 träffar. Hämtad 2013-05-20, från www.google.se

Regeringen. (2013). *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*. Hämtad 2013-05-28, från <http://www.regeringen.se/sb/d/12022>

Databaser:

InfoTorg juridik. (2013). Sökning: Skollag, kapitel fem. Hämtad 2013-05-17, från <http://www.infotorg.se.ezproxy.ub.gu.se>

Zeteo, Norstedts Juridik. (2013). Sökning: Skollag, kapitel fem. Hämtad 2013-05-17, från

<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/ppd/template.htm;jsessionid=1FEF1899C17858797B7450CC9449CD97?view=main>

10. Bilaga - Presentation av materialet utifrån analysramen

Nedan redogörs för materialet som kopplats samman med de olika kategorierna i analysramen, detta sker i form av citat sammanlänkat med deras källor. Citaten kopplas i denna bilaga till kategorin, citatens relation till antagandena genomfördes i analysen därefter. Detta är alltså den första genomgången av materialet utifrån analysramens kategorier, studiens "rådata".

	Liberalism
I n d v i d	<ul style="list-style-type: none">• Nyttan ligger till grund för individens handlande (Bentham).• Individens skall enbart gynnas om den har det sämst ställt (Rawls).

Skollagen (SFS 2010:800)

"...får en lärare visa ut en elev från undervisningslokalen för högst återstoden av ett undervisningspass, om 1. Eleven stör undervisningen eller på annat sätt uppträder olämpligt, och 2. Eleven inte har ändrat sitt uppförande efter uppmaning från läraren" (kap. 5, 7§).

"...får en lärare eller rektor (...) besluta att en elev ska stanna kvar i skolan under uppsikt högst en timme efter att skoldagens undervisning har avslutats eller infinna sig i skolan högst en timma innan undervisningen börjar" (kap. 5, 8§).

"... ska rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende" (kap. 5, 10§).

Prop. 2009/10:165

"Regeringens förslag: En lärare ska i grundskolan (o.s.v.) under vissa förutsättningar få visa ut en elev ur undervisningslokalen för högst återstoden av ett undervisningspass. En elev ska kunna beordras att stanna kvar högst en timme efter skoldagens slut eller infinna sig högst en timme innan elevens undervisning börjar. Rektorn ska få besluta att en elev ska följa undervisningen i en annan undervisningsgrupp än den eleven annars hör till eller undervisas på annan plats inom samma skolenhet om andra vidtagna åtgärder inte varit tillräckliga eller om de annars är nödvändiga för att tillförsäkra de andra eleverna trygghet och studiero" (prop.2009:324).

"De disciplinära åtgärder som föreslås i den nya skollagen ska inte användas i bestraffningssyfte. Avsikten är att de ska leda till ett ändrat beteende hos den elev som är föremål för åtgärderna och därmed skapa en bättre skolsituation såväl för den aktuella eleven som för övriga som verkar i skolan" (prop. 2009:326).

"Andra särskilda skäl kan t.ex. vara att eleven vis ett enstaka tillfälle betett sig så kvalificerat olämpligt att en avstängning är nödvändig. I sakens natur ligger att denna bestämmelse ska tillämpas med stor restriktivitet" (prop. 2009:328).

Prop. 2006/07:69

"Regeringens förslag innebär att en elev nu också skall kunna flyttas om det är nödvändigt på grund av att beteende och handlingar negativt påverkar andra elevers trygghet och studiero. Avgörande vid bedömningen bör vara att det inte finns något annat sätt att tillförsäkra övriga elever en tillräckligt trygg skolmiljö och att andra, för den berörda eleven, mindre ingripande sätt att nå det eftersträvade resultatet har prövats och bedömts som otillräckliga. I detta ligger att en elev alltid bör ha möjlighet att

komma till tals innan ett beslut fattas och att skolan i första hand skall eftersträva vårdnadshavarens medgivande. Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt” (prop. 2006:13).

”Som nyss angetts bör ett beslut att flytta en elev på den aktuella grunden vara av yttersta åtgärd som vidtas när andra möjliga åtgärder prövats och bedömts vara otillräckliga. Det är därför rimligt att anta att när en sådan åtgärd aktualiseras så finns det oftast ett behov av att den skall kunna verkställas omedelbart. Typiskt sett kan det handla om situationer då kommunen måste flytta på elever som kränker andra eller är våldsamma, splittra destruktiva karatgång osv. Övriga elevers trygghet och studiero måste då snabbt kunna ges företräde framför den eller de störande elevernas intresse av att få gå kvar i den aktuella skolan. Regeringen anser därför att beslut om att flytta elever med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero skall gälla omedelbart” (prop. 2006:13).

”I dessa situationer är det alltså inte föremålet i sig utan sättet på vilket det används i skolan som utgör grunden för omhändertagandet. (exempel görs). Avgörande för om ett omhändertagande får ske är således om verksamheten i skolan störs” (prop. 2006:15-16).

”Om det uppstår problem på en skola till följd av att en elev missköter sig på ett sådant sätt att det påverkar andra elever i den mening att deras trygghet och studiero i skolan försämras får det förutsättas att dessa problem normalt kan lösas utan att någon elev måste byta skola. I många fall kan det antas att den elev som uppträder olämpligt behöver någon form av särskilt stöd. Sådant stöd skall i första hand ges vid den skola där eleven är placerad. Det kan dock finnas vissa undantagsfall där kommunen, av hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero, måste flytta en elev som har misskött sig till en annan skola, trots att eleven kan få erforderligt stöd vid den skola där han eller hon fullgör sin utbildning. I vissa fall kanske såväl skola som elev och vårdnadshavaren är överens om att ett byta av skola är den bästa lösningen för alla parter. Troligtvis kommer dock en sådan samsyn i en del fall inte att finnas. Förevarande bestämmelse ger då kommunen möjlighet att frångå vårdnadshavarens önskemål om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero” (prop. 2006:19).

”Misskötsamheten behöver inte vara direkt riktad mot de andra eleverna, utan bestämmelsen kan tillämpas även om eleverna påverkas indirekt genom att t.ex. en lärare är utsatt för en elevs agerande. Avgörande är att elevens beteende har en negativ inverkan på andra elevers trygghet och studiero. Möjligheten att förflytta en elev enligt denna bestämmelse skall tillämpas restriktivt” (prop. 2006:19).

SOU 2002:121

Kommunitarism	
I n d v i d	<ul style="list-style-type: none"> • Individen förstår sig själv som medborgare och mäter detta i relation till seder och traditioner (Walzer). • En individs handlingar påverkar även andra individer (Nozick).

Skollag (SFS 2010:800)

”... ska rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende” (kap. 5, 10§).

”Ordningsregler ska finnas för varje skolenhet. De ska utarbetas under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet” (kap. 5, 5§).

”...rektorn se till att åtgärder genomförs för att få eleven att ändra sitt beteende” (kap. 5, 10§).

”...rektorn besluta att tilldela eleven en skriftlig varning. En sådan varning ska innehålla information om vilka åtgärder som kan komma att vidtas om eleven inte ändrar sitt beteende” (kap. 5, 11§).

Prop. 2009/10:165

”Eleverna ska beredas möjlighet att delta i utformningen av lärandemiljön, t.ex. genom att medverka i utarbetandet av ordningsregler” (prop. 2009:319).

”En viktig förutsättning för detta (trygghet och studiero) är att elever, lärare och annan personal känner ett gemensamt ansvar och har respekt för varandra i skolan samt att skolan även involverar elevernas vårdnadshavare i arbetet med att skapa gemensamma utgångspunkter för en trygg skolmiljö” (prop. 2009:320).

”I lagens fjärde kapitel finns bestämmelser om att barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. Det gäller givetvis även frågor om trygghet, studiero och arbetsmiljö i övrigt” (prop. 2009:322).

”Samtidigt behöver de elever som uppträder på ett sådant sätt att andra elever blir störda eller rent av hotade, stöd från de vuxna att bryta ett destruktivt beteende” (prop. 2009:322).

”Rektorn ska se till att orsaken till olämpligt uppträdande utreds och att åtgärder vidtas för att få eleven att ändra sitt beteende” (prop. 2009:324).

”Disciplinära åtgärder som riktar sig mot enskilda elever bör också kompletteras med eller åtföljas av åtgärder med syfte att komma åt brister på system- och verksamhetsnivå. De kortsiktiga disciplinära åtgärderna bör också åtföljas av långsiktiga åtgärder med fokus på övriga behov av stöd som eleven kan ha. Självklart måste de bestämmelser som reglerar disciplinära åtgärder tillämpas med beaktande av bestämmelsen om särskild hänsyn till barnets bästa (1 kap. 10 §)” (prop. 2009:325).

Prop. 2006/07:69

”Rektorn ansvarar för att varje skola inom det offentliga skolväsendet för barn och unga skall ha ordningsregler som utarbetas och följs upp under medverkan av lärare och övrig personal samt företrädare för eleverna och deras vårdnadshavare. Ordningsregler som tagits fram i samverkan med elever och hem och som är ett levande dokument utgör en bra grund för en lugn och trygg studiemiljö, där det råder respekt för de gemensamma reglerna” (prop. 2006:8).

SOU 2002:121

	Liberalism
S a m h ä l l e	<ul style="list-style-type: none"> • Samhällets institutioner bör utgå från att göra våra liv så bra som möjligt (Bentham). • Största möjliga lycka till största möjliga antal (Bentham). • Staten får inte göra någon godtycklig skillnad mellan människor, rättvisan skall vara det främsta målet för samhälliga institutioner (Rawls). • Statens enda uppgift är att värna människans rättigheter, den minimala staten (Nozick).

Skollag (SFS 2010:800)

”Rektorn eller en lärare får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. ...får det beslutas om utvisning, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål. En åtgärd enligt första eller andra stycket får vidtas endast om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter” (kap. 5, 6§).

”...får en lärare visa ut en elev från undervisningslokalen för högst återstoden av ett undervisningspass, om 1. Eleven stör undervisningen eller på annat sätt uppträder olämpligt, och 2. Eleven inte har ändrat sitt uppförande efter uppmaning från läraren” (kap. 5, 7§).

Om omplacering: ”...rektorn (får) besluta att en elev ska följa undervisningen i en annan undervisningsgrupp än den eleven annars hör till eller undervisas på annan plats inom samma skolenhet (...) för att tillförsäkra de andra eleverna trygghet och studiero” (kap. 5, 12§).

”Om åtgärder enligt 12 § inte är tillräckligt ingripande eller på grund av andra omständigheter inte är möjliga att genomföra, får rektorn besluta att en elev tillfälligt ska följa undervisningen vid en annan skolenhet” (kap. 5, 13§).

”...får rektorn besluta att stänga av en elev helt eller delvis om 1. det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero, 2. syftet med åtgärder enligt 7,8 och 11 §§ inte uppnåtts eller det finns andra särskilda skäl med hänsyn till elevens beteende, och 3. eleven erbjuds kompensation för den undervisning som han eller hon går miste om på grund av avstängning” (kap. 5, 14 §).

Prop. 2009/10:165

”Regeringen har utgått från det grundläggande synsättet att rektorers och lärares skyldighet att skapa en trygg skolmiljö för alla elever skall förtydligas i skollagen. Det förebyggande arbetet är centralt. Det är skolans, och ytterst rektorns, ansvar att skapa trygghet och studiero i skolan” (prop. 2009:320).

”Det finns dock situationer när de åtgärder som vidtagits i förebyggande syfte inte är tillräckliga och där disciplinära åtgärder behövs för att säkerställa en god studiemiljö. Regeringen föreslår därför att huvudman, rektor och lärare får utökade befogenheter i detta avseende. De utökade befogenheterna kan innebära beslut som är ingripande för den enskilde eleven” (prop. 2009:320).

”Dessutom har det i sollagen införts en bestämmelse som gör det möjligt att flytta en elev till en annan skola, om detta är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers rätt till trygghet och studiero. Regeringen föreslår att dessa regler oförändrade förs över till den nya skollagen” (prop. 2009:321).

”Bestämmelserna om trygghet och studiero ska, om inte annat anges, gälla för samtliga skolformer utom förskolan och fritidshemmet. Även förskoleklassen är i de flesta undantagen, då regeringen bedömer att reglerna inte kan användas för så unga elever. Det är dock självklart att även i dessa skolformer ska olämpligt beteende stävjas och vårdnadshavare informeras. Kravet på ordningsregler, utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning och omhändertagande av föremål passar av naturliga skäl inte för utbildningar som anordnas för vuxna. Bestämmelsen om rektorns utredningsskyldighet, om en elev gjort sig skyldig till upprepade förseelser, fortsatt olämpligt uppträdande eller allvarigare förseelse, är inte heller lämpliga inom vuxenutbildningen. Regeringens utgångspunkt i dessa fall är att det inte är utbildningsverksamhetens sak att utreda vuxna deltagares beteende. Verksamheten är en del av samhället i vilket den ansvarstagne vuxne lever och deltar, vilket innebär att det regelverk som gäller för vårt rättssamhälle i övrigt skall gälla. Detta kan betyda att andra myndigheter kopplas in eller att lagstridiga förhållanden polisanmäls” (prop. 2009:321).

”Regeringens förslag: Rektorn eller en lärare ska få vidta sådana tillfälliga och omedelbara åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma tillrätta med en elevs ordningsstörande uppträdande. En sådan åtgärd ska endast få vidtas om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter” (prop. 2009:321).

”Skälen för regeringens förslag: Trots de ändringar i skollag och förordningar som genomförts på senare tid anser regeringen att det behövs ytterligare förändringar i regelverket avseende disciplinära åtgärder för att elever ska kunna tillförsäkras den studiemiljö som de har rätt till” (prop. 2009:322).

”Mot denna bakgrund anser regeringen att det i skollagen bör införas bestämmelser som förtydligar rektors och lärares allmänna befogenheter att i akuta situationer vidta omedelbara och tillfälliga åtgärder för att värna elevernas trygghet och studiero. Utrymmet för att använda disciplinära åtgärder bör också öka. Naturligtvis kan en elevs lagstadgade rätt till utbildning inte åsidosättas med stöd av denna reglering” (prop. 2009:322).

”Varje form av kränkande behandling i all verksamhet enligt den nya skollagen är otillåten och i strid med de grundläggande värden som verksamheten vilar på. Detta framgår tydligt av verksamhetens styrdokument. Det är därför självklart att rektorer och lärare ska ha möjlighet att ingripa i en akut situation, om elever kränker andra, är störande eller våldsamma. Rektorn måste därvid kunna ta snabba och kortsiktiga beslut om en elevs skolgång i avvaktan på en utredning om en mer permanent lösning. Alla har rätt till en god arbetsmiljö och gynnsamma förutsättningar att studera med lugn och koncentration” (prop. 2009:322).

Med syfte till utredning av eleven; ”Under tiden kan dock vissa åtgärder behöva vidtas för att inte problemen ska upprepas och för att värna andra elevers rätt till studiero och trygghet. De åtgärder som vidtas får naturligtvis inte i sin tur vara kränkande för den aktuella eleven. I detta sammanhang bör också erinras om skyldigheten enligt artikel 28 i barnkonventionen för konventionsstaterna att vidta åtgärder för att säkerställa att disciplinen i skolan upprätthålls på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet och som står i överensstämmelse med barnkonventionen” (prop. 2009:322-323).

”Det kan också särskilt framhållas att åtgärderna alltid skall vara inriktade på att förbättra elevens framtida uppträdande – inte vara en bestraffning för elevens tidigare uppträdande. Syftet med de åtgärder som vidtas ska alltid vara att förbättra skolsituationen såväl för den elev som är föremål för åtgärder som för övriga elever. Självklart får åtgärderna inte heller inskränka elevernas grundläggande fri- och rättigheter enligt regeringsformen. Åtgärderna enligt den förslagna bestämmelsen får t.ex. aldrig riktas mot en elev på grund av att eleven har använt sig av sin grundlagsskyddade rätt till yttrandefrihet och informationsfrihet. Att åtgärderna skall vara försvarliga med hänsyn till deras syfte innebär bland annat att kollektiv bestraffning aldrig kan komma i fråga, vilket följer redan av de principer som gäller för den svenska rättsordningen i stort” (prop. 2009:323).

”I vissa fall kan de anställda vid skolan ha rätt att ingripa i en akut situation redan med stöd av brottsbalkens allmänna nöd- och nödvärnsbestämmelser. Enligt rättspraxis (...) har lärare dessutom, även då en nödvärns- eller nödsituation inte råder en viss, men begränsad, rätt att inom ramen för sin tillsynsplikt företa kroppsliga ingrep mot en elev” (prop. 2009:323).

”Bestämmelserna i skollagen innebär inte någon inskränkning av denna rätt (nödvärnsrätten) utan syftar till att tydliggöra att rektorer och lärare utöver nödvärnsrätten har en rätt att ingripa. För att

komma till rätta med en akut och besvärlig situation kan rektorer och lärare med stöd av den nya regleringen besluta t.ex. om tillfälliga omgrupperingar av elever inom klassrummet eller att ge elever tillsägelse” (prop. 2009:323)

”Andra åtgärder som faller in under bestämmelsens tillämpningsområde är utvisning och kvarsittning men för tydlighetens skull regleras dessa åtgärder även i egna bestämmelser. Regeringen instämmer i synpunkterna från bl.a. Svea hovrätt att åtgärden endast får vidtas om den står i rimlig proportion till åtgärdens syfte och övriga omständigheter samt att den inte får kränka elevens integritet och värdighet” (prop. 2009:323).

”Skälen för regeringens förslag: Regeringen anser att dagens bestämmelser om disciplinära åtgärder bör förändras och förtydligas. För att alla elevers rätt till trygghet och studiero ska kunna säkerställas behövs ett tydligt regelverk som ger skolan förutsättningar att tillhandahålla en god studiemiljö” (prop. 2009:325).

”Regeringen föreslår dessutom att rektorn får besluta att en elev tillfälligt ska följa undervisningen på annat sätt inom skolenheten än inom den egna undervisningsgruppen eller vid en annan skolenhet om åtgärderna som vidtagits inte varit tillräckliga eller om det av andra skäl är nödvändigt för att tillförsäkra de andra eleverna trygghet och studiero. (...) Med stöd av regeln om rektors och lärares allmänna befogenheter ska den emellertid också kunna användas i en akut situation, utan att någon utredning gjorts. (...) I detta sammanhang bör också nämnas möjligheten för kommunen att permanent flytta en elev i grundskolan om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero. Regeringen föreslår att denna ska finnas även i grundsärskolan” (prop. 2009:326).

”Lagens bestämmelser om möjligheten att visa ut en elev från klassrummet för återstoden av undervisningspass samt att ålägga eleven kvarsittning under högst en timme efter skoldagens slut bör naturligtvis inte gälla utbildningar för vuxna. Utbildningar för vuxna bedrivs inte alltid i en traditionell undervisningsform. Det är dessutom inte möjligt att i dessa sammanhang använda sig av ett begrepp som ”skoldag” (prop. 2009:326).

”Regeringens förslag: I grundskolan, specialsolan och sameskolan ska en elev kunna stängas av från utbildningen i högst en vecka om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero” (prop. 2009:326).

”Regeringen anser att en elev i de obligatoriska skolformerna ska kunna stängas av från utbildningen i högst en vecka, om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero och tidigare åtgärder inte varit verkningsfulla, eller det finns andra särskilda skäl med hänsyn till elevens beteende” (prop. 2009:328).

”Regeringen anser i likhet med vissa remissinstanser, att elevernas individuella förutsättningar och behov medför att avstängning lämpar sig mindre väl för elever i grundsärskolan. Elever i grundsärskolan ska därför inte omfattas av den förslagna regleringen” (prop. 2009:328).

”Regeringens förslag: (enligt proportionalitetsprincipen) Disciplinära åtgärder ska bara få vidtas om åtgärden står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter” (prop. 2009:330).

Prop. 2006/07:69

”Propositionen innehåller förslag till vissa ändringar i skollagen (1985:1100) som syftar till förbättrad ordning, trygghet och studiero i skolan. (...) För det andra föreslås att det skall införas en möjlighet att mot vårdnadshavarens önskemål förflytta elever till en annan skola om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero” (prop. 2006:1).

Motivering till lagändringen: ”I skolan förekommer problem med kränkande behandling som mobbing och andra trakasserier, skadegörelse och bristande studiero. Både nationella och internationella undersökningar visar på de problem som svenska skolor har på detta område (...). Denna situation är inte acceptabel. Varje form av kränkande behandling är otillåten och i strid med de grundläggande värden som den svenska skolan vilar på. Likaså är en lugn och trygg undervisningsmiljö ett oavvisligt krav” (prop. 2006:8).

”Skolan måste ges förutsättningar att skapa en god och trygg studiemiljö för alla elever. Såväl förebyggande åtgärder som lagliga möjligheter att kraftfullt ingripa vid ordningsstörningar måste vara centrala delar i arbetet med att säkerställa en god studiemiljö” (prop. 2006:8).

”När förebyggande insatser inte är tillräckliga måste de kunna kombineras med tydliga befogenheter för rektor och lärare att ingripa i enskilda fall. Dagens regelverk ger inte tillräckligt stöd för skolpersonalen att vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa en god studiemiljö. Lagstiftningen bör därför stärkas så att det blir tydligare vilka krav som kan ställas på en lugn och trygg skolmiljö samt vilka befogenheter som rektor och lärare har för att upprätthålla ordningen” (prop. 2006:9).

”Regeringen anser emellertid att frågorna om möjlighet att omhänderta föremål i skolan samt att förflytta en elev med hänsyn till andra elevers trygghet och studiero är så angelägna att de inte bör invänta beredningen av förslaget till ny skollag” (prop. 2006:9).

”Enligt regeringens mening finns det mot denna bakgrund ett angeläget behov av en bestämmelse som gör det möjligt att från en elev omhänderta föremål som är störande för skolverksamheten eller kan utgöra en fara för säkerheten i denna. Det avgörande skälet för att införa en sådan bestämmelse är att värna elevernas trygghet och studiero. Omhändertagande av föremål av andra skäl, exempelvis som bestraffning, får däremot inte förekomma” (prop. 2006:10).

”Regeringens förslag: I skollagen skall det införas en bestämmelse för grundskolan som innebär att kommunen mot vårdnadshavarens önskemål kan besluta att flytta en elev till en annan skola än den han eller hon skall placeras i eller är placerad i. Kommunen får bara fatta ett sådant beslut om det är nödvändigt med hänsyn till övriga elevers trygghet och studiero” (prop. 2006:12).

”Skälen för regeringens förslag och bedömning: Som har angetts ovan finns det behov av ett ökat utrymme för skolan att kunna vidta åtgärder för att säkerställa ordning och studiero i enskilda fall” (prop. 2006:13).

SOU 2002:121

”Kommitténs förslag: I skollagen införs bestämmelser som ger rektorer och lärare möjlighet att i akuta situationer vidta tillfälliga åtgärder för att tillförsäkra alla elever en trygg skolmiljö och studiero och för att komma tillrätta med elever som uppträder störande eller hotfullt” (SOU 2002:386).

Kommunitarism	
S a m h ä l l e	<ul style="list-style-type: none"> Gemensamma värden bör vara ett rättesnöre för politiskt styre och lagstiftning samt att staten bör påminna människor om vad som är det viktigaste för dem.

Skollag (SFS 210:800)

”Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero” (kap. 5, 3§).

”...rektorn (får) besluta att en elev ska följa undervisningen i en annan undervisningsgrupp än den eleven annars hör till eller undervisas på annan plats inom samma skolenhet (...) för att tillförsäkra de andra eleverna trygghet och studiero” (kap. 5, 12§).

Prop. 2009/10:165

”Regeringens förslag: Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero. Rektorn ska ansvara för att det upprättas ordningsregler vid varje skolenhet” (Prop. 2009:319).

”Skälen för regeringens förslag: En av de viktigaste förutsättningarna för att barn och ungdomar skall kunna inhämta och utveckla kunskaper och värden är en trygg och stimulerande lärandemiljö. En viktig grund för att åstadkomma trygghet och studiero i skolan är en aktiv dialog mellan elever, mellan elever och lärare eller annan personal och även elevens vårdnadshavare om de gemensamma värden som ska gälla” (prop. 2009:319).

”Det kräver ett aktivt värdegrundsarbete där grundläggande demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter kommer till uttryck i praktisk handling. Att skapa en miljö som bygger på respekt och delaktighet utgör grunden för en trygg och utvecklande studiemiljö” (prop. 2009:320).

”Varje form av kränkande behandling i all verksamhet enligt den nya skollagen är otillåten och i strid med de grundläggande värden som verksamheten vilar på. Detta framgår tydligt av verksamhetens styrdokument” (prop. 2009:322)

Prop. 2006/07:69

”Skolans huvuduppgift är att ge alla elever möjlighet att tillägna sig de kunskaper samt att förmedla de grundläggande värden som de behöver som grund för att kunna klara framtida studier och yrkesliv. För att klara detta uppgift måste studiemiljön i skolan präglas av ordning, trygghet och studiero. De flesta skolor har en sådan studiemiljö i dag men det finns allt för många exempel på motsatsen” (prop. 2006:8).

”Ett förebyggande arbete som genomsyrar hela skolans arbete är en naturlig utgångspunkt. Kommuner och enskilda huvudmän har ett stort ansvar för att skolans värdegrund är väl förankrad hos såväl rektorer, lärare och övrig skolpersonal som hos elever. I läroplanen anges att människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människor lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Med denna värdegrund som utgångspunkt skall lärarna hjälpa eleverna att utveckla empati och respekt för andra människors lika värde. Skolan skall således inte vara värdenneutral, utan tydligt ta ställning för dessa grundläggande humanistiska och demokratiska värderingar” (prop. 2006:8).

”Samtidigt är det av stor vikt att lärare och skolledare ges verktyg och kunskap så att kvalitén i skolornas arbete med värdegrunden kan stärkas och ge resultat i form av en god skolmiljö” (prop. 2006:8).

SOU 2002:121

Formuleringar som hamnat utanför materialet

Prop. 2009/10:165

”Utrymmet för disciplinära åtgärder mot en elev i grundskolan eller motsvarande skolformer ska utökas genom en skriftlig varning och möjlighet till kortare avstängning införs” (prop. 2009:319).

”De vuxna måste självklart ingripa för att reda ut situationer som kan urarta till våldsamheter eller allmän oordning” (prop. 2009:322).

”Åtgärden kvarsittning ska anses som att eleven tar igen förlorad tid, oavsett om det sker efter skoldagens slut eller innan skoldagen börjar” (prop. 2009:326).

”Rektorn beslutar om en sådan avstängning och eleven skall erbjudas kompensation för den undervisning hon eller han går miste om av till följd av avstängningen” (prop. 2009:328).

Prop. 2006/07:69

”En uttömmande beskrivning av gränserna för rektorns och lärarnas befogenheter kan av naturliga skäl inte göras. Rent allmänt kan sägas att något rättsstridigt våld, tvång eller hot inte får förekomma. Om det klart framgår att eleven fysiskt motsätter sig ett omhändertagande måste det följaktligen avbrytas. Vissa gränsdragningar kan naturligtvis uppkomma i den praktiska tillämpningen” (prop. 2006:16).

SOU 2002:121